

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

**Μάθημα: Θεωρία και πράξη της
διδασκτικής του θεάτρου
στην πρωτοβάθμια και
δευτεροβάθμια
εκπαίδευση**

Διδάσκων: Αστέριος Τσιάρας

Ακαδημαϊκό έτος: 2019-20

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	4
1. Εισαγωγή: Θέατρο και Παιδεία	4
2. Μεθοδολογία σχεδιασμού και έρευνας του Ε.Π.Π.Σ.	6
3. Γενικοί στόχοι του Θεάτρου στο σχολείο	9
4. Μεθοδολογία και Γενικό πλαίσιο διδασκαλίας	10
5. Διδακτικό υλικό	11
6. Αξιολόγηση	11
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	12
1. Γενικός σκοπός και σκοποί της Θεατρικής Αγωγής στο Νηπιαγωγείο. Συγκεκριμένοι στόχοι - επιδιώξεις και περιεχόμενο γενικών ενοτήτων.....	14
2. Γενικός σκοπός της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό	15
3. Διάκριση επιπέδων. Συγκεκριμένοι στόχοι – κατευθύνσεις και περιεχόμενο γενικών ενοτήτων	25
4. Επιδιώξεις και αναμενόμενα αποτελέσματα	28
5. Διδακτικό υλικό	29
6. Αξιολόγηση	29
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ	31
1. Γενικός σκοπός της Θεατρικής Αγωγής στο Γυμνάσιο.....	32
2. Σκοποί της Θεατρικής Αγωγής στο Γυμνάσιο	32
3. Συγκεκριμένοι στόχοι – κατευθύνσεις και περιεχόμενο γενικών ενοτήτων	32
4. Επιδιώξεις και αναμενόμενα αποτελέσματα	33
5. Διδακτικό υλικό	33
6. Αξιολόγηση	34
ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ	36
1. Γενικός σκοπός της Θεατρικής Αγωγής στο Ενιαίο Λύκειο	36
2. Σκοποί της Θεατρικής Αγωγής στο Ενιαίο Λύκειο	36
3. Αναλυτικά στο Ενιαίο Λύκειο. Συγκεκριμένοι στόχοι – κατευθύνσεις και περιεχόμενο γενικών ενοτήτων.....	36
4. Επιδιώξεις και αναμενόμενα αποτελέσματα	37
5. Προτεινόμενα διδακτικά μέσα	38
6. Αξιολόγηση	39
Η ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	42
Γενικές παρατηρήσεις για τη διδασκαλία του θεατρικού παιχνιδιού	44
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (Διαδικασία της δραματοποίησης – Τ. Τζαμαργιάς)	44
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (θέατρο στην εκπαίδευση- Ν. Μερκούρη)	48

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

1. Εισαγωγή: Θέατρο και Παιδεία.

α. Το Θέατρο, όπως και το παιχνίδι, συνδέεται με την ανάγκη του ανθρώπου στο σύνολό του και του παιδιού ειδικότερα να εκφραστεί δημιουργικά αντιμέτωπος με τον καθημερινό κόσμο και την πραγματικότητα, μέσα από μια συμβολική γλώσσα φαντασιακού χαρακτήρα.

Παιδαγωγικό μέσο έκφρασης και γνώσης, επικοινωνίας και αίσθησης, το Θέατρο αφορά πολλαπλά αντικείμενα και συσχετισμούς δυνάμεων στο σχολείο: την προφορική γλώσσα, τη χρήση του χώρου, τη δημιουργική γλώσσα του σώματος, τη σχέση με τα κείμενα, την πρωτότυπη συγγραφή, αλλά και το ρόλο της εφευρετικότητας, της φαντασίας, καθώς και της ενεργοποίησης του μαθητή (ατομικά και συλλογικά, μέσα στην ομάδα).

Το παιδί και ο νέος μέσα από τη διαδικασία της Θεατρικής Παιδείας καλλιεργεί τις φυσικές, διανοητικές και ψυχικές του ικανότητες. Με τη δύναμη της φαντασίας και την ελευθερία των συναισθημάτων φθάνει να κατασκευάσει το δικό του κόσμο μεταμορφώνοντας το πραγματικό σε μαγικό. Η συναισθηματική του ζωή αποκτά οντότητα και αυτονομία, ενώ παράλληλα η αίσθηση της προσωπικής δημιουργίας μέσα στην ομάδα σπλίζει το νεαρό μαθητή με πίστη στον εαυτό του, αυτογνωσία και επικοινωνιακή δύναμη. Μαθαίνει να σέβεται τους κανόνες της ομάδας, να συνθέτει μέσα από το διάλογο, αποδεσμεύοντας εγωισμούς και άλλες αδυναμίες. Το σημαντικότερο: δεν χρειάζεται πια ο φόβος για να πεισθεί, η μάθηση συνδέεται με την ελευθερία έκφρασης και την πολυφωνία.

Αλλά και στην καλλιτεχνική του διάσταση το Θέατρο στο σχολείο πάλι είναι άμεσα συνδεδεμένο με την παιδαγωγική του ιδιότητα και φύση. Το παιδί γνωρίζει προοδευτικά και αρχίζει να χρησιμοποιεί τη θεατρική γλώσσα, μέσα από την πρακτική της φυσικής άσκησης ή τη διαδικασία του θεατρικού παιχνιδιού και των ρόλων, καθώς και τους πιο σύνθετους κώδικες θεατρικής επικοινωνίας (θεατρική παράσταση), δημιουργώντας έναν «ποιητικό» χώρο συμβολοποίησης με το σώμα, το λόγο, τα αντικείμενα.

Όμως η αισθητική αυτή εμπειρία διακρίνεται από την αντίστοιχη του επαγγελματικού θεάτρου γιατί στόχος της δεν είναι αποκλειστικά το ίδιο το θέαμα, το καλλιτεχνικό έργο. Εδώ η εμπειρία είναι μέσο έκφρασης και αίσθησης, χώρος επικοινωνίας και ενεργούς μάθησης. Με το Θέατρο ως εφαρμογή ο ανήλικος μαθητής περνάει σταδιακά σε μια συνθετική αντίληψη του Κόσμου, ενώ συγχρόνως τολμά και την προσωπική του ένταξη στο κοινωνικό πλαίσιο με το σώμα, το νου και την ψυχή. Μαθαίνει παίζοντας τα γεγονότα της ζωής, ερμηνεύει την ανθρώπινη συμπεριφορά, αναλύει τους χαρακτήρες, και δημιουργεί μέσω της μεταμόρφωσης τις δικές του προτάσεις.

Αλλά και στην περίπτωση, που κάτι παρόμοιο έχει ήδη κατακτηθεί από τους μαθητές μεγαλύτερης ηλικίας, το Θέατρο τόσο μέσα από τη θεωρητική προσέγγιση (Ιστορία, Σημειολογία της παράστασης, Κοινωνιολογία του Θεάτρου, κ.τ.λ.), όσο και μέσα από την καλλιτεχνική δημιουργία (θεατρικό δρώμενο, θεατρικό σκετς, αυτοσχεδιασμός, παραγωγή δραματικού διαλόγου και κορυφαία στιγμή της τη θεατρική παράσταση), συμβάλλει στη συνειδητοποίηση του κοινωνικού γίνεσθαι και την ενεργοποίηση του ψυχο-πνευματικού δυναμικού του νέου. Αξίζει τέλος να τονισθεί, ως συνέπεια της δύναμης της επικοινωνίας του Θεάτρου, η ανάπτυξη αξιών και προτύπων στους νέους, και μάλιστα με άξονα τα κοινά πολιτισμικά δεδομένα, έτσι ώστε να γίνεται όλο και πιο εμφανής η πολιτισμική ταυτότητα των λαών και των ατόμων και η παγκοσμιότητα της ανθρώπινης γλώσσας.

Στην εκπαιδευτική διαδικασία, το Θέατρο αντικαθιστά το μονόδρομο από την έδρα στα θρανία: η προσωπική πλέον συμμετοχή στην επεξεργασία του γνωστικού αντικείμενου σε συνδυασμό με την εμπειρία της πράξης, της ομαδικής εργασίας, της συναισθηματικής συμβολής και εντέλει με την ελευθερία της καλλιτεχνικής διαδρομής οδηγεί σε μια γόνιμη μέθοδο πρόσληψης και στην ανάπτυξη ενός παιδαγωγικού συστήματος στιβαρού και ευέλικτου μαζί.. Ο ενεργητικός ρόλος του μαθητή, που η πορεία της Θεατρικής Αγωγής έρχεται να προτείνει στο σημερινό σχολείο, αποτελεί πλέον απαίτηση και στόχο της ελεύθερης και δημοκρατικής εκπαίδευσης (μαθητοκεντρική διδασκαλία). Τέλος η διαπολιτισμική επικοινωνία και παιδεία, που η θεατρική γλώσσα επιτρέπει, αλλά και η διεπιστημονική γνώση που η φύση του διδακτικού αντικείμενου διεκδικεί, συμπληρώνουν την παιδευτική και παιδαγωγική ταυτότητα του Θεάτρου.

Ο ρόλος του Θεάτρου μπορεί να είναι πραγματικά καθοριστικός, αφού μαθαίνει στο παιδί και το νέο να εκφράζεται, να επικοινωνεί, να παρατηρεί, να αναλύει, να αντιλαμβάνεται τα αποτελέσματα και τα αίτια τους, αλλά και τις διαδρομές που οδηγούν από το ένα στο άλλο. Έτσι με την αναλυτική βάση και εν συνεχεία με τη σύνθεση (ρόλος, σκηνή, παράσταση) μπορούμε να δούμε ένα ολοκληρωμένο έργο ζωής.

β. Αν θελήσουμε να αναφερθούμε στη σημερινή κατάσταση της Θεατρικής Παιδείας στο σχολείο, η πραγματικότητα θα μας απογοητεύσει.

Καταρχήν δεν έχει ως τώρα εκπονηθεί Πρόγραμμα Σπουδών, που να περιλαμβάνει το Θέατρο ανάμεσα στα διδακτικά αντικείμενα, όταν στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες αυτό αποτελεί από καιρό πραγματικότητα.. Ύστερα, δεν έχουν γραφτεί σχετικά διδακτικά βιβλία, εκτός από το βιβλίο για το δάσκαλο του Δημοτικού, που όμως αναφέρεται αποκλειστικά στο Θεατρικό Παιχνίδι περιορίζοντας έτσι τους ορίζοντες του Θεάτρου. Η γνωριμία του μαθητή με το θεατρικό έργο γίνεται μόνο με τη μορφή του «δραματικού κειμένου», ως φιλολογικό δηλαδή είδος, απογυμνωμένο από την ιδιαίτερή του αξία, τη θεατρικότητα.

Από την άλλη βέβαια υπάρχει η αφανής πραγματικότητα, το όνειρο: οι θεατρικές ομάδες στα σχολεία ολοένα και αυξάνονται και οι παραστάσεις τους δίνουν όλο και περισσότερο το στίγμα της μεγάλης αγάπης των παιδιών και των εφήβων για τη θεατρική τέχνη. Έτσι την κατά καιρούς ξεστρατισμένη και λαθεμένη αντίληψη – συνήθως συνυφασμένη με μια συντηρητική κοινωνική στάση - για το τι είναι «σχολικό θέατρο», η οποία το θεωρούσε ως μια ανούσια αντιπαιδαγωγική, επετειακή συνήθως εκδήλωση στην υπηρεσία της ιδεολογίας

και θρησκευίας, διαδέχεται η ουσιαστική σημασιολόγησή του. Η έννοια «σχολικό θέατρο» στην καθιερωμένη πλέον σημασία της είναι συνώνυμη της χαράς της δημιουργίας, της επικοινωνιακής έκφρασης, της καλλιτεχνικής ευαισθητοποίησης των μαθητών και βαθιάς ανθρωπιστικής διαπαιδαγώγησής τους.

Βέβαια, το αίτημα της ολοκληρωμένης Θεατρικής Παιδείας δεν περιορίζεται πια στα πλαίσια (προετοιμασία και ανέβασμα) της θεατρικής παράστασης, όσο σημαντικό βήμα κι αν είναι. Ο αυτοσχεδιασμός, η δραματοποίηση, καθώς και άλλες μορφές δραματικής έκφρασης, αλλά και η θεωρητική προσέγγιση του Θεάτρου (Ανάλυση δραματικών κειμένων, Ιστορία Θεάτρου, Θεωρία Θεάτρου κ.ά.) και τέλος η επαφή του μαθητή με την θεατρική δημιουργία - παραγωγή και την Τέχνη γενικότερα (με την παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων, επισκέψεις σε πολιτιστικούς χώρους, συζητήσεις με ειδικούς της τέχνης κ.ά) συνθέτουν το πεδίο αναφοράς αυτού που ονομάζουμε «Θέατρο στην Εκπαίδευση» ή «Θεατρική Αγωγή».

Και η πολιτεία έρχεται όμως να αποδείξει με μια σειρά μέτρων και αποφάσεών της το ενδιαφέρον της για τη Θεατρική Παιδεία στον τόπο μας: με το θεσμό της επιμόρφωσης και μετεκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, όπου διατίθενται πολλά κονδύλια από το Υπουργείο Παιδείας, τα Πανεπιστήμια και την Ευρωπαϊκή Ένωση, την εισαγωγή της Θεατρολογίας και Θεατρικής παιδείας σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο σε Πανεπιστημιακά (Παιδαγωγικά κυρίως) Τμήματα, τη δημιουργία ειδικών Τμημάτων Θεατρικών Σπουδών, την εκπόνηση διδακτορικών διατριβών σε συναφή γνωστικά αντικείμενα, την ολοένα και περισσότερο αυξανόμενη πανεπιστημιακή έρευνα και βιβλιογραφία, τη διοργάνωση επιστημονικών ημερίδων, συνεδρίων και εκδηλώσεων.

Ακόμα η θεσμοθέτηση εδώ και τρία χρόνια από το ΥΠΕΠΘ (σε συνεργασία με τη Γ.Γ.Ν.Γ. και την ΟΛΜΕ) των «Πανελληνίων Μαθητικών Αγώνων Αρχαίου Δράματος και Σύγχρονου Θεάτρου» αποτελεί έμπρακτη εκδήλωση του ενδιαφέροντος της πολιτείας για το Θέατρο στο σχολείο.

2. Μεθοδολογία σχεδιασμού και έρευνας του Ε.Π.Π.Σ.

α. Στην εκπόνηση του Ε.Π.Π.Σ. ελήφθησαν υπόψιν οι γενικότερες αρχές και η φιλοσοφία της σύγχρονης εκπαίδευσης, που στοχεύει σε ένα σχολείο ελεύθερο και δημοκρατικό δίνοντας το προβάδισμα στην ενεργητική προσέγγιση του γνωστικού αντικείμενου από τους μαθητές. Ακόμα η διαμόρφωση σφαιρικής ,ολόπλευρης προσωπικότητας του μαθητή με την παράλληλη καλλιέργεια των διανοητικών, ψυχικών, σωματικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων του από τη μια, και η σύνδεση θεωρίας και πράξης από την άλλη, αποτέλεσαν τις κύριες παραμέτρους στις οποίες βασίστηκε ο σχεδιασμός του Ε.Π.Π.Σ. (βλέπε βιβλία Π.Ι. και σχετικές οδηγίες της Σ,Ο. του προγράμματος).

β. Διαγράψαμε τις γενικές κατευθύνσεις και στόχους προς τις οποίες πρέπει να συγκλίνουν τα επιμέρους διδακτικά επίπεδα του προγράμματος σπουδών, αλλά και τα επιμέρους μαθήματα, που να καθιστούν το πλαίσιο ενιαίο. Για την πληρέστερη κατανόηση του Ε.Π.Π.Σ. θεωρήσαμε σκόπιμο να ξεκινήσουμε από τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού (όπου το θέατρο προτείνεται κυρίως ως παιδαγωγικό μέσο και όχι ως ιδιαίτερο γνωστικό αντικείμενο προς το

παρόν) και να ανέλθουμε ως τις ανώτερες βαθμίδες της διδακτικής πυραμίδας στο Ενιαίο Λύκειο: [εδώ η θεατρική αγωγή αντιμετωπίζεται ως σύνθετο γνωστικό αντικείμενο αφενός και ως αισθητική προσέγγιση της καλλιτεχνικής δημιουργίας αφετέρου).

γ. Η σπειροειδής εξέλιξη και διάταξη των διδακτικών κατηγοριών, που επανέρχονται σε ψηλότερο και ευρύτερο επίπεδο αποτελεί βασικό στοιχείο της σύλληψης του Ε.Π.Π.Σ.

Το Ε.Π.Π.Σ. συντάχθηκε με βάση τους εκπαιδευτικούς στόχους της Θεατρικής Αγωγής χωρίς όμως αυτοί να αντιμετωπίζονται στατικά ή τυποποιημένα, εφόσον μάλιστα πρόκειται για αισθητικής εκτός των άλλων κατηγορίας αντικείμενο, όπου η διδακτική προσέγγιση παίρνει ταυτόχρονα και τη μορφή προσωπικής δημιουργικής πράξης.

Έτσι βασιστήκαμε στην προϋπόθεση ότι οι στόχοι δεν είναι απλά διδακτικοί αλλά και εκφραστικοί συνδυάζοντας τη γνώση με την πράξη / εμπειρία (δραστηριότητες μαθητών) και αποτελούν ευέλικτες, καθοδηγητικές κατευθύνσεις, που θα διαμορφωθούν ή θα εμπλουτισθούν από την διδακτική πράξη.

δ. Τέλος στο επίπεδο της έρευνας και της διαμόρφωσης των συγκεκριμένων διδακτικών επιπέδων και της κατηγοριοποίησής τους σε ενότητες κ.λπ., λάβαμε υπόψιν μας τα αντίστοιχα υπάρχοντα Προγράμματα Σπουδών της Ελλάδας και άλλων χωρών (Αγγλία, Η.Π.Α., Καναδάς, Γαλλία, Ισπανία κ.α.), όπου ήδη διδάσκεται το θέατρο, καθώς και βιβλία σχολικά και άλλα, εκπαιδευτικό υλικό κ.ο.κ. .

Οι σημαντικότερες κατευθύνσεις στη διδακτική προσέγγιση του Θεάτρου, που εκφράζονται από τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά Προγράμματα Σπουδών, είναι οι εξής:

- η *αγγλοσαξωνική* (Αγγλία, Καναδά, Η.Π.Α.), όπου το Θέατρο ως Δράμα εμφανίζεται κυρίως στην παιδαγωγική-διδακτική του διάσταση, που στοχεύει στην ανθρώπινη συμπεριφορά, στην ικανότητα να ακούσει τον άλλο και να προσαρμόζεται στην ομάδα, και πολύ λιγότερο ως καλλιτεχνική δημιουργία. Στην Αγγλία μάλιστα το Δράμα διδάσκεται ήδη από το Δημοτικό σχολείο σε συνδυασμό με τη Μουσική και το Χορό, αλλά και όπου η διδακτική μεθοδολογία το κρίνει απαραίτητο ως μέσο για την περαιτέρω προσέγγιση άλλων διδακτικών αντικειμένων του προγράμματος (Cross Curriculum), όπως της Γλώσσας, της Ιστορίας, κ. ά.. Από δεκαεσάρων έως δεκαέξι χρονών το Θέατρο διδάσκεται συστηματικά (επίπεδο GCSE) και αφορά κυρίως την πρακτική ικανότητα των μαθητών στο Δράμα. Η διδασκαλία του Δράματος εδώ περιλαμβάνει τρία στάδια: το Making plays, δηλαδή το στάδιο της Δημιουργίας με στόχο την εξερεύνηση και επικοινωνία ιδεών και αισθημάτων, καθώς και την ανίχνευση των μορφών δραματικής έκφρασης (αυτοσχεδιασμός, role-playing κ.ά). Το Performing plays, το στάδιο της Παράστασης, αφορά την ολοκληρωμένη θεατρική δραστηριότητα (αποσπασμάτων έργων ή άρτιων θεατρικών έργων)μαζί με τη γνώση των απαραίτητων τεχνικών θεάτρου (χώρος, συντελεστές παράστασης, σκηνικά στοιχεία, φωτισμός κλπ). Τέλος, το Responding, της Κριτικής, κλείνει τον κύκλο του Δράματος με την κριτική ανάλυση, τη συζήτηση, τη σύγκριση, επανάληψη και αξιολόγηση τόσο του διδακτικού αντικειμένου όσο και του τρόπου εργασίας των μαθητών κλπ. Παρόμοια κατεύθυνση ακολουθούν ο Καναδάς και οι Η.Π.Α. Ως προς τον Καναδά, τόσο στο Δημοτικό όσο και στη μέση Εκπαίδευση, προβλέπεται διδασκαλία του θεάτρου μαζί με τις άλλες τέχνες (Χορός, Μουσική, Οπτικές Τέχνες). Το Θέατρο κατηγοριοποιείται στα παρακάτω πεδία **α)** Perception - Αντίληψη, **β)** Exploration - Εξερεύνηση των εκφραστικών μέσων, **γ)** Actualisation - Δραστηριοποίηση και **δ)** Retroaction – Ανάλυση /

Κριτική. Η δραματική γλώσσα εδώ αντιμετωπίζεται ως μέσο όξυνσης της αντίληψης και της ευαισθησίας του μαθητή, αλλά και για να του δώσει εφόδια να επικοινωνήσει με τους άλλους.

Τέλος στις Η.Π.Α. το Θέατρο, παρόλο που υπάρχει στο πρόγραμμα, δεν είναι ακριβώς καθορισμένο. Σε γενικές γραμμές, διδάσκεται όπως στον Καναδά μαζί με τις άλλες τέχνες (Μουσική, Χορός, Πλαστικές Τέχνες) μέσα στα ίδια πλαίσια της ανάπτυξης της προσωπικότητας του μαθητή. Τα σύγχρονα μέσα διδασκαλίας εδώ επιτρέπουν την έρευνα και σύνδεση των τεχνών μεταξύ τους (διεπιστημονικά – διαπολιτισμικά).

- η γαλλική με επίκεντρο την καλλιτεχνική-αισθητική διάσταση του Θεάτρου: η διδασκαλία του, στο Δημοτικό καταρχήν, αφορά κυρίως το δραματικό παιχνίδι και πραγματοποιείται με τη μορφή του partenariat (συνεργασία παιδαγωγού και καλλιτέχνη). Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση το Θέατρο έχει ως άξονες **α)** την προσωπική έκφραση και το δραματικό παιχνίδι, **β)** την εισαγωγή στη θεατρική γλώσσα (χώρος, συντελεστές παράστασης, κ.ά.), **γ)** τη συνάντηση με τη ζωντανή δημιουργία του θεάτρου και **δ)** (στο ανώτερο επίπεδο) τη συνάντηση με τους άλλους τομείς της Αισθητικής - Τέχνης. Ο μαθητής καλλιεργεί, πρακτικά κυρίως, τόσο την ατομική του δημιουργικότητα (αυτοσχεδιασμός, ανάγνωση δραματικού ή αφηγηματικού κειμένου κ.ά.), όσο και την ομαδική έκφραση μέσα από κανόνες του θεάτρου (π.χ. σχέση με παρτενέρ). Τέλος προσεγγίζει τη σκηνική πραγματικότητα, τις θεατρικές μορφές, στην ιστορική τους εξέλιξη αλλά και την ποικιλία της σημερινής τους εφαρμογής στο σύγχρονο θέατρο.

Η Ισπανία προσεγγίζει αρκετά τη γαλλική κατεύθυνση στη διδασκαλία του Θεάτρου στο σχολείο. Στο Δημοτικό το Θέατρο είναι ενσωματωμένο στο πρόγραμμα με τις Πλαστικές Τέχνες και τη Μουσική και περιλαμβάνει σωματική έκφραση, παντομίμα, Θέατρο Σκιών κ.ά. Στο Γυμνάσιο (12 – 16 χρονών) δεν είναι ανεξάρτητο αντικείμενο αλλά διδάσκεται ως μέρος της Φιλολογίας από τη μια (Θεωρία) και ως φυσική άσκηση στη Γυμναστική από την άλλη (Πρακτική). Στο Λύκειο πλέον διδάσκεται αυτόνομα, ως καλλιτεχνικό αντικείμενο. Η σύνθεση πρακτικής και θεωρητικής κατάρτισης των μαθητών οδηγεί στη θεατρική παράσταση ή άλλη συλλογική εργασία ή έρευνα πάνω σε τεχνικές θεάτρου κ.ά. Η σωματική / κινησιολογική έκφραση όσο και η αισθητική δημιουργία έχουν το προβάδισμα.

- η γερμανική, που έχει κοινά σημεία με την αγγλοσαξωνική: εδώ το Θέατρο παίρνει τη μορφή του jeu pedagogique, δηλαδή θεωρείται ως πηγή παιδείας και ανάπτυξης των νέων. Βέβαια, δεν διδάσκεται σε όλα τα σχολεία, αφού μάλιστα η εκπαίδευση στη Γερμανία δεν είναι ενιαία. Πάντως προς το τέλος των σχολικών σπουδών, όσοι μαθητές επιθυμούν να ασχοληθούν πιο συστηματικά με το Θέατρο μπορούν να το κάνουν στα πλαίσια μιας ερασιτεχνικής πρακτικής, ιδωμένης πάντα στην παιδαγωγική της διάσταση.

Το προτεινόμενο Πρόγραμμα Σπουδών προσπαθεί να ισορροπήσει τις δύο βασικές κατευθύνσεις διδασκαλίας του Θεάτρου, παιδαγωγική και καλλιτεχνική, αναγνωρίζοντας το ξεχωριστό ρόλο της καθεμιάς στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του μαθητή, αλλά και τη συνθετική φύση της τέχνης του Θεάτρου που επιτρέπει στο νέο να ανακαλύψει μέσα από το ίδιο αντικείμενο διαφορετικές ματιές και απόψεις, οργανικά εντασσόμενο μέσα στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας.

3. Γενικοί Στόχοι του Θεάτρου στο σχολείο.

Το Θέατρο στο σχολείο συναντά την Παιδαγωγική, αφού στοχεύει κυρίως στο να αναδείξει τη δημιουργικότητα και τη φαντασία του παιδιού, να αναπτύξει το ψυχικό του δυναμικό και να καλλιεργήσει τις κλίσεις και δεξιότητές του.

Η γνωριμία του παιδιού με τον εαυτό του (αυτογνωσία) και με το περιβάλλον, καθώς και η τοποθέτησή του σε σχέση με τον άλλο είναι άλλος ένας σημαντικός στόχος της Θεατρικής Αγωγής και Παιδείας στο σχολείο. Μέσα από τη δραματική έκφραση ο μαθητής ανακαλύπτει τις δυνατότητές του, συνειδητοποιεί τις ικανότητές του, αλλά και περιορίζει τις εγωιστικές του τάσεις. Έτσι μαθαίνει να ζει αρμονικά με τους άλλους.

Η διαδικασία επίσης της δημιουργίας των ρόλων (χαρακτήρες), μέσα από τη δραματοποίηση, οδηγεί το μαθητή στην εμβάθυνση των ανθρώπινων προβλημάτων και των σχέσεων. Η Θεατρική Αγωγή και Παιδεία μαθαίνει στο παιδί και το νέο τη ζωή, τη δράση, το βοηθάει να κατανοήσει τον κόσμο και να σχηματίσει προοδευτικά τη δική του κοσμοθεωρία, αντίληψη του κόσμου και της ζωής.

Η γνωριμία του μαθητή με τον κόσμο της Τέχνης, η αισθητική καλλιέργεια του έτσι, ώστε, εκτός των άλλων, να γίνει ένας καλός θεατής αύριο, είναι ακόμα ένας στόχος της Θεατρικής Αγωγής στο σχολείο. Βεβαίως η αισθητική εμπειρία εδώ μετέχει της Παιδαγωγικής, δεν αυτονομείται πολιτιστικά, αφού προέχει η ίδια η εμπειρία.

Η γνώση των καλλιτεχνικών δημιουργημάτων και πολιτιστικών επιτευγμάτων (Θεατρική Τέχνη) τόσο της χώρας μας όσο και των άλλων χωρών οδηγεί το παιδί στη διεύρυνση των πολιτισμικών του οριζόντων, στη διαμόρφωση στάσεων και αισθητικών ικανοτήτων απέναντι στο πολιτισμικό γίγνεσθαι. Έτσι αναπτύσσεται η πολιτισμική του ταυτότητα και σταδιακά δημιουργείται η συνείδηση για τον μελλοντικό Ευρωπαϊό πολίτη.

Σχετικός στόχος του μαθήματος είναι να οδηγήσει το μαθητή στη συνθετική διασύνδεση των Τεχνών (παραγωγικές δημιουργικές εργασίες), ώστε να ολοκληρώσει την προσωπικότητά του και την πολιτισμική του ταυτότητα. Αλλά και η επιδίωξη γενικότερα της καλλιτεχνικής έρευνας, η μεθοδολογία και χρήση των μέσων και υλικών της Θεατρικής-Καλλιτεχνικής Παιδείας, με τη σύνδεση Θεωρίας - Πράξης, μέσα από δημιουργικές αισθητικές δραστηριότητες προσδιορίζουν επίσης το γνωστικό - εκπαιδευτικό άξονα της Θεατρικής Αγωγής. Ως κορυφαία στιγμή σ' αυτή την εξελικτική διαδικασία μπορεί να θεωρηθεί η σχολική θεατρική παράσταση, πεδίο έκφρασης των πολυδιάστατων μορφών έκφρασης του Θεάτρου.

Εκπαιδευτικά, η Θεατρική Αγωγή στοχεύει στο να διευρύνει και να εμβαθύνει τις παιδαγωγικές διαδικασίες αλλάζοντας α) τις σχέσεις διδασκάλων-μαθητών, β) τις σχέσεις μαθητών μεταξύ τους, γ) τη φύση του γνωστικού αντικειμένου, που μέσα από δημιουργική ελεύθερη έκφραση αναφέρεται σε ψυχικές ή φυσικές διαδικασίες - πράξεις, ενώνοντας το σχολείο με τη ζωή, και τέλος πραγματώνοντας το πρόγραμμα ελεύθερης και υποχρεωτικής παιδείας στο σχολείο.

4. Μεθοδολογία και Γενικό πλαίσιο Διδασκαλίας.

α. Μεθοδολογία Διδασκαλίας.

Η διδασκαλία πρέπει στα πλαίσια του Ε.Π.Π.Σ. να ακολουθεί τις γενικές αρχές της εκπαίδευσης και να στηρίζεται σε σύγχρονα παιδαγωγικά κριτήρια, όπως:

- η διαμόρφωση ελεύθερης, δημοκρατικής προσωπικότητας του μαθητή
- το να στηρίζεται στην αυτενέργεια του παιδιού
- η σύνδεση της θεωρίας με την πράξη
- η επαγωγική πορεία της μάθησης από το μέρος στο όλο, από το απλό στο σύνθετο και από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο
- η σύνδεση της μάθησης με την έρευνα και της γνωστικής διαδικασίας με την ανάλυση και τη σύνθεση, ώστε να προωθείται η κριτική και συνθετική σκέψη του μαθητή
- το να είναι σαφείς οι στόχοι της διδασκαλίας, ώστε να κινεί εξαρχής το ενδιαφέρον του μαθητή
- το να συναιρείται η ύλη με τα μέσα και τη μέθοδο της διδασκαλίας

Ακόμα, σύμφωνα με τις παιδαγωγικές μεθοδολογικές αρχές των μαθημάτων της Αισθητικής Αγωγής, θα πρέπει η διδασκαλία του Θεάτρου:

- να στηρίζεται στην εξωτερίκευση των συναισθημάτων, των εκφράσεων της δημιουργικής φαντασίας και των καλλιτεχνικών δεξιοτήτων των μαθητών
- να στηρίζεται στη δυναμική συνεργασία και αρμονική συνύπαρξη της ομάδας (αυτοσυγκέντρωση, πειθαρχία, συλλογική συνείδηση). Η γενική παιδαγωγική αρχή της διδασκαλίας στηρίζεται στους επικοινωνιακούς κώδικες για να περνά το αντικείμενο από τον παιδαγωγό στο μαθητή και αντίστροφα, μέσα από μια ενεργητική διαδικασία..
- να προσπαθεί, ώστε η γνωριμία με την Τέχνη στο σχολείο να συμβάλει στην καλλιέργεια μιας ανθρωπιστικής αλλά και αισθητικής παιδείας στους μαθητές, γεφυρώνοντας το χάσμα ανάμεσα στον κόσμο της στείρας πληροφόρησης και τεχνολογίας και στον κόσμο του Πολιτισμού και μιας ποιοτικής μετεξέλιξης της κοινωνίας
- να αντιμετωπίζεται ως συνδυασμός θεωρητικής γνώσης και πρακτικής εμπειρίας, και μάλιστα με τέτοιο τρόπο, ώστε να συγκοινωνούν ει δυνατόν όλα τα διδακτικά πεδία μεταξύ τους δημιουργώντας ένα ενιαίο σύνολο μιας ζωντανής πολύπλευρης διαδικασίας, όπου τόσο ο παιδαγωγός- καλλιτέχνης όσο και ο μαθητής θα αναλάβουν έναν υπεύθυνο, ενεργητικό και ουσιαστικό ρόλο διαμορφώνοντας ο καθένας αντίστοιχα το διδακτικό αντικείμενο και συμβάλλοντας στη συνεχή αξιολόγησή του.

β. Γενικό πλαίσιο διδασκαλίας.

Ως εκ της παιδαγωγικής φύσεως του Θεάτρου, και των αντίστοιχων στόχων που θέτει η Θεατρική Αγωγή στο σχολείο, δάσκαλος δεν μπορεί κατά κύριο λόγο να είναι παρά ο ίδιος ο παιδαγωγός, ο οποίος έχει άμεση σχέση και επαφή με το παιδί.

Βέβαια ο εκπαιδευτικός θα χρειασθεί προς τούτο ειδική επιμόρφωση σε θέματα Θεατρικής Παιδείας έτσι, ώστε να οδηγήσει αποτελεσματικά τα παιδιά στην ολοκληρωμένη έκφραση των δημιουργικών τους ικανοτήτων, ευαισθητοποιώντας αντίστοιχα το αισθητικό - καλλιτεχνικό τους κριτήριο. Ιδιαίτερα στο Δημοτικό μπορεί και πρέπει ο πολυδύναμος δάσκαλος, που είναι κατεξοχήν παιδαγωγός (1^ο artiste pedagogue), να ασχοληθεί με τη

Θεατρική Αγωγή των παιδιών. Δεν αποκλείεται βέβαια και η μορφή του partenariat, την οποία εφαρμόζουν οι Γάλλοι τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: της συνεργασίας δηλαδή του δασκάλου - παιδαγωγού με έναν καλλιτέχνη (ηθοποιό, σκηνοθέτη). Αλλά και άλλη μορφή συνεργασίας είναι δυνατή, όπως αυτή με διδάσκοντες ειδικοτήτων, Μουσικής- Καλλιτεχνικών που ήδη υπάρχουν, ή θα προκύψουν στο μέλλον (Θεατρολόγοι).

Ως προς το Γυμνάσιο και το Λύκειο, επειδή οι απαιτήσεις του μαθήματος είναι περισσότερες και οι θεματικές ενότητες πιο σύνθετες (συνδυασμός θεωρίας και πράξης), τόσο ως προς την παιδαγωγική πλευρά όσο και ως προς την αισθητική, κρίνουμε ότι η παρουσία συνεργατών θα είναι πιο απαραίτητη (Θεατρολόγοι, ηθοποιοί, σκηνοθέτες, θεατρικοί συγγραφείς κ.ά.). Ακόμα τονίζουμε την ανάγκη συμμετοχής καθηγητών από ειδικότητες, όπως Μουσική, Εικαστικά κ. ά., προκειμένου να καλυφθούν όλα τα διδακτικά πεδία του θεάτρου (Τεχνικές Θεάτρου – Δημιουργία Θεατρικής Παράστασης).

Η συμμετοχή ειδικών συνεργατών στη διδασκαλία του Θεάτρου δεν σημαίνει βέβαια τον παραγκωνισμό του εκπαιδευτικού, που θα είναι ο κύριος υπεύθυνος της Θεατρικής Αγωγής. Και δεν εννοούμε μόνο τους φιλόλογους καθηγητές, αλλά εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων, εφόσον η εμπειρία έχει δείξει ότι διαθέτουν παιδεία υψηλού επιπέδου, ειδική γνώση και σχετική εμπειρία (θεατρικές παραστάσεις, συμμετοχή στο θεσμό των «Πανελληνίων Μαθητικών Καλλιτεχνικών Αγώνων», που οργανώνει το ΥΠΕΠΘ σε συνεργασία με τη Γ.Γ.Ν.Γ.) και τέλος το μεράκι να ασχοληθούν με το θέατρο στο σχολείο.

5. Διδακτικό Υλικό.

Η διδασκαλία του μαθήματος της Θεατρικής Αγωγής θα γίνεται με τη χρήση πλούσιου διδακτικού υλικού (συγγραφικό, εποπτικό)σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Θα πρέπει όμως να είναι καθαρή η «αρχή» του θεάτρου, ότι το κύριο υλικό του είναι το σώμα και η ψυχή του ηθοποιού, άρα και του μαθητή.

Το διδακτικό υλικό που προτείνεται (κείμενα, ιστορία, θεωρία του Θεάτρου) μπορεί να επιλέγεται ελεύθερα από τον εκπαιδευτικό. Οι έννοιες που προτείνονται δεν ακολουθούν ευθύγραμμη πορεία αλλά παρατακτική.

6. Αξιολόγηση.

Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση σήμερα τείνει να αποτελεί οργανικό τμήμα τόσο της διδασκαλίας όσο και της εκπόνησης αναλυτικών προγραμμάτων, αφού βάσει αυτής αναθεωρούνται και αλλάζουν κάποτε οι στόχοι ή το περιεχόμενο των διδακτικών ενοτήτων ή και η μεθοδολογική προσέγγισή τους.

Ευνόητο είναι ότι αυτού του τύπου η αξιολόγηση πραγματοποιείται σε δύο επίπεδα:

1. ως προς το διδακτικό αντικείμενο και τη διδασκαλία του (διδάσκων) και
2. ως προς τους μαθητές

Δηλαδή μέσα από την αξιολόγηση αναπτύσσονται κριτήρια και στόχοι επίδοσης των μαθητών αλλά και κρίνονται τα συνολικά αποτελέσματα πρόσληψης του αντικειμένου, καθώς και η διδασκαλία, ο τρόπος προσέγγισης του αντικειμένου κ. ά. Αυτή η σφαιρικής μορφής αξιολόγηση είναι γενικό αίτημα της εποχής και της σύγχρονης παιδαγωγικής: το πρότυπο της μαθητοκεντρικής διδασκαλίας δίνει έτσι την ευκαιρία στο μαθητή να αυτοαξιολογείται, αλλά και να αξιολογεί ο ίδιος το διδακτικό αντικείμενο μέσα από ανάλογες εργασίες, ερωτήσεις κλπ. Ο παιδαγωγός επίσης έχει την ευκαιρία, μέσα από μια συνεχή και καθημερινή πορεία, να κρίνει και να αξιολογεί τη δουλειά του, τις μεθόδους και τα μέσα που χρησιμοποιεί και τελικά το διδακτικό αντικείμενο στο σύνολό του. Εξάλλου οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες και μάλιστα το Θέατρο προσφέρονται για τέτοιου είδους συνολική αξιολόγηση (από αμφοτέρους τους συμμετέχοντες στην παιδαγωγική πράξη).

Αναλυτικά αξιολογείται:

1. Το διδακτικό αντικείμενο και η διδασκαλία του, δηλαδή το περιεχόμενο/ ύλη, η μέθοδος διδασκαλίας, τα μέσα (βιβλία, εποπτικό υλικό κ. ά.), η σύνδεση με το σύνολο του εκπαιδευτικού προγράμματος, η σύνδεση με τα κοινωνικά δεδομένα και τον επαγγελματικό προσανατολισμό κ. ά.
2. Ο μαθητής, δηλαδή η προσληπτική του ικανότητα και οι επιμέρους δεξιότητές του (παρατηρητικότητα, δημιουργικότητα, φαντασία, αυτοσυγκέντρωση, συνεργασία, πειθαρχία, συνθετική σκέψη, πρωτοβουλίες, δραστηριοποίηση κ. ά). Η αξιολόγηση πρέπει δηλαδή να αφορά στο γνωσιολογικό, συναισθηματικό και ψυχοκινητικό δυναμικό του μαθητή, σε αντιστοιχία με τους στόχους της Θεατρικής Αγωγής και Παιδείας.

Τρόποι αξιολόγησης, ενδεικτικά, μπορεί να είναι:

- Ερωματολογία, προφορικά ή γραπτά για το τι άρεσε περισσότερο στους μαθητές στο τέλος μαθήματος ή ενότητας (βαθμός ενδιαφέροντός τους) ή παρατηρήσεις τους στο διδακτικό αντικείμενο, διδασκαλία του κ. ά.
- Εργασίες ατομικές ή ομαδικές, όπως προφορική ή γραπτή έκθεση απόψεων ή παρατηρήσεων και προτάσεων, δημιουργικές εργασίες ή έρευνα (συνέντευξη από ειδικούς θεάτρου, συνεργασία με φορείς θεάματος, παρουσίαση εντυπώσεων και κρίσεων από παράσταση ή επίσκεψη σε Θέατρο, Μουσείο κ.ά).
- Γραπτά τεστ σε μεγάλες τάξεις (Λύκειο), όπου πλέον η διδακτέα ύλη επεκτείνεται σε πολλά γνωστικά πεδία και απαιτείται ιδιαίτερη ανάπτυξη κριτικής και συνθετικής σκέψης από τους μαθητές.
- Η ενεργός συμμετοχή των μαθητών στην όλη πρακτική διαδικασία (ασκήσεις, αυτοσχεδιασμός, δρώμενα κ. ά.), αλλά και άλλες θεατρικές – καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, που αναδεικνύει τόσο το ίδιο το αντικείμενο και την επιτυχία του διδασκαλία όσο και την ενσυναίσθηση, δημιουργικότητα, ομαδικό πνεύμα και άλλες δεξιότητες των μαθητών που συμμετέχουν.
- Η δραστηριοποίηση, ο σχεδιασμός, η ατομική συμμετοχή και το ομαδικό πνεύμα στη θεατρική παράσταση στο σχολείο ή ο σχολιασμός κλπ θεατρικών παραστάσεων επαγγελματικού θεάτρου.

Έτσι συνεκτιμώνται όλα τα χαρακτηριστικά του μαθητή, σε συνδυασμό με τη συνολική εικόνα δράσης του στο σχολείο. Οι εκπαιδευτικοί βελτιώνουν το επίπεδο παιδευτικής αυτογνωσίας και διδακτικής μεθοδολογίας, εμβαθύνουν τις παιδαγωγικές σχέσεις τους με τους μαθητές, αναζητούν νέες λύσεις στην αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού αλλά και του μαθητή, δημιουργώντας μία δυναμική παρέμβαση στα εκπαιδευτικά δεδομένα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

1. Γενικός Σκοπός της Θεατρικής Αγωγής στο Νηπιαγωγείο

Να ενθαρρυνθούν οι προσωπικές ικανότητες και κλίσεις του παιδιού για να μπορέσει να λειτουργήσει αρμονικά ως άτομο και ως μέλος της σχολικής ομάδας.

Στόχοι μαθήματος στο ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

- Η γνωριμία του παιδιού με τον εαυτό του και η αρμονική ένταξη και συνεργασία με την ομάδα.
- Η ανάπτυξη των φυσικών και διανοητικών ικανοτήτων και η καλλιέργεια του ψυχικού κόσμου.
- Η ενθάρρυνση της δημιουργικής έκφρασης(ενεργητικός μαθητής).
- Η διαμόρφωση αισθητικής - καλλιτεχνικής αντίληψης και η παραγωγή καλλιτεχνικού προϊόντος (δέκτες και δημιουργοί).
- Η γνωριμία με άμεσο τρόπο με καλλιτεχνικά - πολιτιστικά επιτεύγματα τόσο της πατρίδας του όσο και των άλλων πολιτισμών.
- Η ενεργοποίηση και συμμετοχή του παιδιού στην παιδαγωγική διαδικασία.

Συγκεκριμένοι στόχοι - επιδιώξεις και περιεχόμενο γενικών ενοτήτων .

- Η αντίληψη και οι δυνατότητες πρόσληψης του παιδιού διαμορφώνονται ανάλογα με την ηλικία. Έτσι το Ε.Π.Π.Σ. προτείνει οι μαθητές να εισαχθούν ομαλά και προχωρήσουν σταδιακά, ανάλογα με τις ανάγκες της ηλικίας τους. Το ίδιο το αντικείμενο διευκολύνει αυτή την εξέλιξη. Κάθε επίπεδο απεικονίζει την αντίστοιχη διανοητική, εκφραστική, ψυχική και επικοινωνιακή φάση, στην οποία βρίσκεται το παιδί, ενώ η μεθοδολογική αναγκαιότητα μας επιβάλλει μια ανάλογη οργάνωση ύλης(ανταπόκρισης ηλικίας και θεματικών ενοτήτων).

Σύμφωνα με τα ανωτέρω θεωρούμε ότι στην Προδημοτική εκπαίδευση-Νηπιαγωγείο, όπου το επίπεδο συνδέεται με τον εμπειρικό τρόπο αντίληψης των παιδιών , **το παιχνίδι** προσφέροντας την αμεσότητα της εμπειρίας και την ελευθερία των επιλογών έκφρασης είναι ο πλέον κατάλληλος δρόμος για τη Θεατρική Αγωγή.

Τα υπάρχοντα δεδομένα επιτρέπουν να σκεφθούμε την αναγκαιότητα αυτονόμησης του αντικειμένου λόγω της έμφασης στην παιδαγωγική πλευρά του Θεάτρου που έχει ιδιαίτερα τονιστεί πλέον σε όλες τις χώρες και τα εκπαιδευτικά συστήματα.

Εφόσον ανάμεσα στα άλλα η θεατρική αγωγή συμβάλλει στην πληρέστερη προετοιμασία των παιδιών για την ένταξή τους στο παιδαγωγικό σύστημα είναι φυσικό να κατέχει πρωταρχικό ρόλο στο Αναλυτικό Πρόγραμμα.. Με την μεθοδολογία που μας παρέχει η θεατρική αγωγή το παιδί της προσχολικής ηλικίας μπορεί να αποκτήσει καλύτερες σχέσεις με τον εαυτό του και με τους άλλους. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί σωματικά ,ψυχικά και πνευματικά αφού αυτό επιδιώκει η διδακτική του θεάτρου.

Οι αναμενόμενες ικανότητες μπορούν να δοθούν επιγραμματικά ως εξής:

-ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ

αναγνώριση του σώματος- του εαυτού του και των άλλων, εξερεύνηση των δυνατοτήτων που του δίνει και των ορίων που ανακαλύπτει στο σώμα)

ΓΕΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
Α. Σωματική και κινησιολογική ανάπτυξη σε σχέση με το χώρο, τη σκηνή, την ομάδα, τον παρτενέρ. Κατανόηση δομών χώρου και χρόνου κ.λ.π.	Α) Ασκήσεις κίνησης, χορός, ρυθμικά και πρώτα μουσικά ακούσματα, Β) Συνεργασία με παρτενέρ στις αντίστοιχες ασκήσεις, Γ) Πρώτες ομαδικές ασκήσεις.
Β. Ψυχοσωματική έκφραση μέσα από ελεύθερο παιχνίδι, οργανωμένο αυτοσχεδιασμό, Παντομίμα, εκφραστική μιμική.	Α) Θεατρικό παιχνίδι – σύνδεση θεατρικού Παιχνιδιού με τις εικαστικές τέχνες – ενεργοποίηση με μουσικά ερεθίσματα Β) Δραματοποίηση.
Γ. Ανάπτυξη της γλωσσικής και εκφραστικής ικανότητας μέσω του αυτοσχέδιου διαλόγου και της επεξεργασίας λογοτεχνικών κειμένων. Ανάπτυξη επικοινωνιακών κωδίκων	Α) Ανάπτυξη προφορικού λόγου – Αφηγηματικές τεχνικές, Β) Πρόσληψη λογοτεχνικών ειδών, Γ) Πρώτα στοιχεία του δραματικού διαλόγου
Δ. Καλλιέργεια αισθητικής έκφρασης και δημιουργίας πολλαπλής φύσης καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων: άμεση αισθητική εμπειρία, επαφή με όλες τις τέχνες, γνωριμία με θεατρική παραγωγή (Κουκλοθέατρο, Καραγκιόζης κ.ά.).	Α) Παρακολούθηση παραστάσεων θεατρικών, χορευτικών, μουσικών κ.α), Β) Επισκέψεις σε μουσεία και Γ) Ανάπτυξη προσωπικών πρωτοβουλιών σε οποιοδήποτε καλλιτεχνικό τομέα (ενδείξεις κλίσεων των παιδιών).

2. Η Θεατρική Αγωγή στο Δημοτικό Σχολείο.

2.1 Γενικός Σκοπός της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό.

Να ενθαρρυνθούν οι προσωπικές ικανότητες και κλίσεις του παιδιού για να μπορέσει να λειτουργήσει αρμονικά τόσο το ίδιο όσο και μέσα στην ομάδα.

2.2. Σκοποί της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό.

- Η ενθάρρυνση της δημιουργικής έκφρασης.

- Η γνωριμία του παιδιού με τον εαυτό του και η αρμονική ένταξη και συνεργασία με την ομάδα.
- Η ανάπτυξη των φυσικών και διανοητικών ικανοτήτων και η καλλιέργεια του ψυχικού κόσμου.
- Η διαμόρφωση αισθητικής - καλλιτεχνικής αντίληψης και η παραγωγή καλλιτεχνικού προϊόντος (δέκτες και δημιουργοί).
- Η γνωριμία με άμεσο τρόπο με καλλιτεχνικά - πολιτιστικά επιτεύγματα τόσο της πατρίδας του όσο και των άλλων πολιτισμών.

Η ενεργοποίηση και συμμετοχή του παιδιού στην παιδαγωγική διαδικασία Γενικές ενότητες της παιδευτικής διαδικασίας

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

2.3 ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΩΣ ΜΕΣΟ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Επιδιώξεις

Με το θεατρικό παιχνίδι επιδιώκουμε τα παιδιά να γίνουν ικανά:

- Να καταλήξουν σε κάποιο «δρώμενο» με βάση το παιχνίδι, την αυτοέκφραση, την αισθησιοκινητική δράση.
- Να εκφράσουν μύχιες καταστάσεις και προβλήματα που τα απασχολούν, ώστε να αποθέσουν ένα μέρος του συναισθηματικού τους φόρτου.
- Να βελτιώσουν το γλωσσικό - εκφραστικό τους κώδικα και να ξεπεράσουν προβλήματα προσαρμογής και επικοινωνίας.
- Να αποκτήσουν την αίσθηση της κίνησης, ώστε αυτή να γίνει μέρος της γνώσης και της έκφρασης.
- Να εκφραστούν ελεύθερα και να επικοινωνήσουν.
- Το θεατρικό παιχνίδι «κοίτη» συνάντησης των επιμέρους καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων

Επιμέρους ενότητες –Περιεχόμενο

A. Σωματική έκφραση

Κύρια πηγή ευαισθητοποίησης είναι το σώμα.

Με τη σωματική έκφραση, το παιδί σχηματοποιεί σύμβολα και δηλώνει σκέψεις και συναισθήματα.

B. Αυτοσχεδιασμοί.

Οι αυτοσχεδιασμοί γίνονται με κάθε ευκαιρία που δίνεται στα παιδιά, ώστε να ανακαλύψουν κάποιες εμπειρίες που αποκτούν στην επικοινωνία τους με τους άλλους.

Γ. Εκμετάλλευση του τυχαίου.

Από κάποιο τυχαίο γεγονός -ένα απρόοπτο «συμβάν»- μια κίνηση, μια ιδέα, μια «δράση» μπορεί να παραχθεί μια «κατάσταση».

Δ. Τα κύρια κωμικά στοιχεία.

- Υπερβολή κι αντίθεση.
- Κωμωδία των παρεξηγήσεων.
- Να συνδέσουν το θεατρικό παιχνίδι με τις εικαστικές τέχνες,
- Να ενεργοποιηθούν με αφορμή ή εξωτερικά εικαστικά ερεθίσματα
- Να τους δοθεί η ευκαιρία και η δυνατότητα εικαστικής - σκηνικής παρέμβασης στο χώρο.

Ε. Δημιουργία περιβάλλοντος δράσης

Το περιβάλλον διαμορφώνεται:

1. Από το δάσκαλο- εμπνευστή και προσφέρεται σαν έκπληξη στα παιδιά.

2. Από το παιδιά μόνα τους ή σε συνεργασία.

- Όταν δημιουργηθεί με κάποιο τρόπο ένα περιβάλλον δράσης η λειτουργικότητα του αρχίζει να παράγει πλήθος ερεθισμάτων που εμπνέουν στα παιδιά την κίνηση, τη συμπεριφορά και τη δράση τους στο χώρο.

- Τα παιδιά αφήνονται ελεύθερα να αναπτύξουν τα παιχνίδια τους στο περιβάλλον που δημιουργήθηκε.

Δραστηριότητες – μέσα

- Ελεύθερη κίνηση στο χώρο.
- Αισθησιοκινητική δράση.
- Από την ελεύθερη κίνηση στη συντονισμένη.
- Ελεύθερες φόρμες έκφρασης.
- Παιχνίδια με τη φωνή και το σώμα.

1. Ελεύθεροι αυτοσχεδιασμοί. Μπορούν να προκύψουν από τα παιδιά, τα οποία ατομικά ή σε ομάδες ανακαλύπτουν θέματα που ήθελαν να παίζουν.

2. Αυθόρμητοι αυτοσχεδιασμοί, Προβάλλονται από τα παιδιά με ποικίλους τρόπους και «στάσεις» στη διάρκεια ενός ατομικού ή ομαδικού αυτοσχεδιασμού.

3. Κατευθυνόμενοι αυτοσχεδιασμοί. Αποτελούνται από συγκεκριμένα θέματα που παράγονται από το δάσκαλο-εμπνευστή Δίνονται και σαν συγκεκριμένη δραστηριότητα που τα παιδιά εκτελούν ατομικά ή συλλογικά.

4. Σκηνικοί αυτοσχεδιασμοί. Το αποτέλεσμα ενός από τους προηγούμενους αυτοσχεδιασμούς παίρνει πια το χαρακτήρα «σκηνικού δρώμενου». Σημ.: Στους αυτοσχεδιασμούς χρησιμοποιούν τα παιδιά (αν θέλουν) και διάφορα είδη μεταμφίεσης (παλιά ρούχα · καπέλα περούκες - μάσκες κ.λπ

- Χοντρός - Λιγνός
- Κοντός - Ψηλός
- Γίγαντας και νάνος.
- Κλαψιάρης - Χαρούμενος
- Ένας ανήσυχος άνθρωπος στο πλάι ενός ήμερου.
- Είπα στον Α' αυτό που έπρεπε να πω στον Β'.
- Νόμισα τον Α' για τον Β' και του φέρθηκα ανάλογα. Έτσι δημιουργήθηκε ένα «πεισόδιο».
- Έδωσα ένα γράμμα-μήνυμα σε αντίθετο αποδέκτη.
- Άλλα του είπα κι άλλα κατάλαβε κ.λπ.

Περιβάλλον δράσης μπορεί να δημιουργηθεί μέσα στην τάξη, σε κάποια άλλη αίθουσα ή ακόμα και στο ύπαιθρο. Το περιβάλλον μπορεί να είναι:

1. Φανταστικό:

- Διαστημόπλοιο
- Βυθός θάλασσας
- Σπίτι παραμυθιών
- «Η σπηλιά του Ποσειδώνα»
- Το παράξενο σπίτι κ.ά.

2. Συγκεκριμένο-υπαρκτό

α) -Καφενείο - ταβέρνα

- Λούνα παρκ
- Λαϊκή αγορά
- Διάφορα μαγαζιά
- Γραφεία επιχειρήσεις
- Εργοστάσιο κτλ.

β) Διαμόρφωση χώρου σε συγκεκριμένο γεωγραφικό διαμέρισμα, με γνωρίσματα:

- ιστορικά
- περιβάλλοντος
- Πολιτιστικά (μουσικά - χορευτικά-ποιητικά κ.ά.).

3. Διάφορα θέματα ή ερεθίσματα που αντλούνται μέσο από την ύλη των μαθημάτων που διδάχτηκαν.

4. Υλικά:

- Μερικά μέτρο πολύχρωμων υφασμάτων.
- Διάφορα ποιά αντικείμενα
- Εξαρτήματα (παλιές πόρτες, κιβώτιο, καφάσια, λάστιχα αυτοκινήτων, παλιές συσκευές, μηχανές κ.ά.).
- Χαρτί μέτρου - γκοφρέ
- Χασαπόχαρτο κ.ά.

2.4 ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ

Διαδικασία δημιουργίας "μάσκας» και επίδραση της στη συμπεριφορά του παιδιού.

Επιδιώξεις

- Να εμβαθύνουν στην έννοια της «μάσκας - προσώπου» και της σχέσης μεταξύ χαρακτηριστικών στοιχείων του προσώπου και των μύθων.
- Να ανακαλύψουν ανθρώπινες ιδιότητες, συναισθηματικές καταστάσεις, κοινωνικά στοιχεία και να το αποτυπώσουν στο «πρόσωπο - μάσκα».
- Να εξωτερικεύσουν εμπειρίες που έχουν δεχτεί από την επίδραση της μάσκας - κούκλας που κατασκεύασαν.
- Να συνδέσουν την κατασκευή «μάσκας» - κούκλας με αντίστοιχες δραστηριότητες της εικαστικής αγωγής.

Επιμέρους ενότητες –Περιεχόμενο

Στ' Μάσκα - κούκλα

Το θεατρικό παιχνίδι αναπαράγεται με πολλές τεχνικές. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη δημιουργία και τη χρήση μάσκας - κούκλας, που μεταβάλλεται σε δρων πρόσωπο, ζώο, κλπ.

Δραστηριότητες – μέσα

Μάσκες.

Η κατασκευή μάσκας είναι σχετικά απλή· αρκεί να σκεφτούν το πρόσωπο τους ή το πρόσωπο κάποιου ζώου:

- Πώς συμπεριφέρεται στους άλλους;

Μάσκα μπορεί να γίνει με χαρτί ή χαρτόνι, κόβοντας το στα μέτρα του προσώπου μας - με την πίεση αλουμινοχαρτού στο πρόσωπο μας και την αποτύπωση των χαρακτηριστικών του καθώς και με υγρή γυψοταινία στην οποία επίσης αποτυπώνονται τα χαρακτηριστικά μας.

Ακόμα με ποικίλα υλικά μπορούμε να κατασκευάσουμε μάσκες, που να παρουσιάζουν το πρόσωπο ζώων ή να συμβολίζουν διάφορα αντικείμενα (έπιπλα - μηχανήματα κτλ.).

- Πάνω σ' αυτά μπορεί να γίνει οποιαδήποτε εικαστική επεξεργασίας (ζωγραφική - κολάζ κτλ.).

- Στη συνέχεια τα παιδιά μπορούν να ασχοληθούν με τη συγκέντρωση πληροφοριών και στοιχείων, ώστε να γνωρίσουν γιατί οι άνθρωποι φτιάχνουν μάσκες, για πιο λόγο τις χρησιμοποιούν στις τελετουργίες, στα λαϊκά δρώμενα, στις γιορτές, στο θέατρο, γιατί βάζουν τα πρόσωπα τους· πώς χρησιμοποιείται το μακιγιάζ σαν μάσκα κλπ.

Κούκλες

Μπορούμε να ακολουθήσουμε την ίδια διαδικασία με την κατασκευή μάσκας.

- Με διάφορα υλικά είναι δυνατόν να κατασκευάσουμε κούκλες σε μεγάλο μέγεθος, που το κεφάλι τους στηρίζεται πάνω σε κοντάρι. Το κοντάρι καλύπτεται με διάφορα υφάσματα ή χαρτιά μέσα στα οποία μπαίνει το παιδί αφού αφηθεί κάποιο άνοιγμα για να βλέπει. Με τις κούκλες αυτές τα παιδιά παίζουν διάφορα «δρώμενα» με λόγο για κίνηση, παντομίμα ή τραγούδι.

- Κούκλες του γνωστού κουκλοθέατρου μπορούν να γίνουν με απλούς ή σύνθετους τρόπους. Άλλες δραστηριότητες.

- Συνθέσεις γραπτών κειμένων.

- Συνθέσεις μύθου και μάσκας.

- Γλωσσικές - ορθοφωνικές ασκήσεις.

Ασκήσεις για εξοικείωση με την τεχνική του διαλόγου, της έντασης και του χρώματος της φωνής.

Υλικά για την κατασκευή μάσκας - κούκλας

- Νεροκολοκύθες

- Χαρτοσακούλες

- Καλσόν

- Πολτός από χαρτί - παλιές εφημερίδες ή πριονίδι με κόλλα

- Δέρματα διάφορα - Νάυλον

- Χαρτόκουτες

- Χασαπόχαρτο

- Χαρτόνια - χαρτί γκοφρέ -γλασέ

- Κομμάτια ύφασμα

- Πολύχρωμα κουρέλια - κορδέλες

- Άχυρο - χόρτο - μαλλί - βαμβάκι

- Φύλλα φυτών ή δέντρων

- Λαστιχάκια - σπόγγος - κόλλες διάφορες

- Χρώματα: δακτυλομπογιές -πλαστικά - τέμπερες - παστέλ -μαρκαδόροι κ.ά. Απαραίτητα εργαλεία:

- Κοπίδια - ψαλίδια

- Συρραπτική μηχανή
- Πένσες - σουβλιά

2.5 ΜΟΥΣΙΚΗ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ

Επιδιώξεις

- Να συνδέσουν το θεατρικό παιχνίδι με την εικόνα, τα σύμβολα, τους ήχους κ.ά.
- Να εκφράσουν την αίσθηση και τη «στάση» (αντίδραση), που μας προκαλούν διάφορα ηχητικά και οπτικά ερεθίσματα, όπως η βροχή, ο κεραυνός, το κύμα της θάλασσας, ο άνεμος· εικόνες όπως φωτογραφίες γεγονότων ή αντικειμένων, ζωγραφιές, καρτ ποστάλ κ.ά.
- Να παρατηρήσουν και να επεξεργαστούν σε πολλαπλά επίπεδα και τεχνικές το τυχαίο και το απρόοπτο.

Επιμέρους ενότητες –Περιεχόμενο

Z. Οπτικοακουστικά ερεθίσματα

Παράγονται με τη βοήθεια διαφόρων προβολών, φωτιστικών συσκευών, προβολέων, ζωγραφικών πινάκων, έργων γλυπτικής και ανοργάνωτων ήχων από τη φύση, το δομημένο περιβάλλον και διάφορες άλλες πηγές. Το τυχαίο και το απρόοπτο αποτελούν επίσης πηγές ερεθισμάτων.

Δραστηριότητες – μέσα

1. Οπτικό ερέθισμα Προβάλλουμε μια διαφάνεια που δείχνει ένα σπίτι, κάποιο δρόμο ή ένα περιβάλλον. Τα παιδιά παρατηρούν την εικόνα. Ο εμπνευστής - δάσκαλος ρωτά:

- Τι μπορεί να συμβαίνει σ' εκείνο το σπίτι. Πότε χτίστηκε;

Με ποια υλικά;

- Ποιοι κυκλοφορούν στο δρόμο; Πού πάνε; Από πού έρχονται;

- Ποια εποχή; (χρονική - ιστορική)

Ίδια διαδικασία μπορεί να ακολουθηθεί, αφού τοποθετήσουμε στον τοίχο αντίγραφα ζωγραφικών έργων κ.ά. με διάφορες παραστάσεις. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, τα παιδιά σχολιάζουν την εικόνα και προσπαθούν να ζωντανέψουν κάποια στοιχεία που έχουν σχέση μ' αυτή.

2. Ηχητικό ερέθισμα. Παράδειγμα: ακούμε το μουσικό έργο «Μολδαύας» του Σμέτανα.

Τα παιδιά παρακολουθούν νοερά τη ροή του ποταμού, καθώς περιγράφεται με τους ήχους. έπειτα παριστάνουν τις σκηνές που φαντάστηκαν και στη συνέχεια εκφράζονται εικαστικά και κινητικά.

3. Παιχνίδια και αυτοσχεδιασμοί με το άτομα, το φως και τη σκιά σε λευκές επιφάνειες.

2.6 ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΒΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΩΝ Ή ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Επιδιώξεις

- Να συνδέσουν τους διάφορους «ρόλους» που ανακάλυψαν μόνα τους, δημιουργώντας ένα θέαμα.

Να ανακαλύψουν και να αξιοποιήσουν τις πολλαπλές χρήσεις και μορφές του χώρου.

- Να συνδυάσουν και να διευρύνουν τις έννοιες «μεταμφίεση», «μάσκα», «εικαστική αναπαράσταση».
- Να ανακαλύψουν: α) τη σημασία της εκφραστικότητας (αισθητική) της όψης σε σχέση με το ήθος που προτείνει ο ρόλος. β) Το «εγώ» μέσα σ' ένα άλλο πρόσωπο ή ένα άλλο πρόσωπο μέσα στο δικό τους.
- Να συνδέσουν το θεατρικό παιχνίδι με τη μουσική και τη μουσική με την κίνηση και την αίσθηση και την έκφραση.

Επιμέρους ενότητες – Περιεχόμενο

Η. Θεματολογία

Το θέμα στο θεατρικό παιχνίδι δεν είναι προκαθορισμένο. Δημιουργείται από τα παιδιά στη διάρκεια των Α' και Β' φάσεων. Ενδέχεται όμως να υπάρχουν και κάποια θεατρικά παιχνίδια με ένα σχέδιο δράσης, που έχει προετοιμάσει ο εμπνευστής – δάσκαλος.

Θ. Χώρος

Χώρος δράσης του Θ.Π. μπορεί να είναι κάθε σημείο του χώρου όπου κινούνται τα παιδιά: τάξη - αίθουσα - γήπεδο - παιχνιδότοπος κ.λπ. θεατρικό παιχνίδι μπορεί να γίνει παντού. Δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει σκηνή.

Ι. Μεταμφίεση

Δεν χρησιμοποιούμε συγκεκριμένα κοστούμια ή εξαρτήματα αμφίεσης.

ΙΑ. Σκηνικό - κοστούμια

Τα παιδιά διαμορφώνουν μόνα τους το «σκηνικό χώρο» κι επιμελούνται την εμφάνιση τους.

ΙΒ. Μακιγιάζ

Μεταμφίεση προσώπου (μάσκα).

ΙΓ. Ηχητικά - Μουσικά ερεθίσματα

Βασική ηχητική κάλυψη των διαφόρων φάσεων του Θ.Π. γίνεται:

α) Με ζωντανή μετάδοση των ήχων.

Ο δάσκαλος εμπνευστής παίζει κάποιο όργανο και συνοδεύει τα παιδιά στις διάφορες κινησιολογικές φόρμες.

β) Μουσική που μεταδίδεται από κασετόφωνο.

γ) Ήχους που παράγουν τα παιδιά με διάφορους τρόπους και όργανα.

Δραστηριότητες – μέσα

θεματολογικό υλικό.

- Προσωπικά βιώματα.
- Διάφορα κοινωνικά ή επίκαιρα γεγονότα.
- Φανταστικά γεγονότα (π.χ. κάποιο όνειρο που είδαν).
- Προβλήματα που αντιμετωπίζει το παιδί στο σπίτι, στο σχολείο, στη γειτονιά.
- Σχέσεις με τους άλλους (γονείς - δασκάλους - φίλους κ.ά.).
- Σχέσεις παραγωγής και εργασίας.

- Λαϊκές παραδόσεις και θρύλοι.
- Ευκαιριακά θέματα. Πολλές ενότητες της διδακτέας ύλης μπορούν να αποτελέσουν θεματολογικό υλικό Θ. Π. θέματα αντλούνται από: α) τα μαθήματα:
- Νεοελληνική γλώσσα
- Μαθηματικά
- Μελέτη περιβάλλοντος
- Αισθητική αγωγή
- Ιστορία
- Γεωγραφία
- Φυσικά
- Κοιν. και Πολιτική αγωγή β) τη σχολική ζωή, γ) τη λογοτεχνία.

Λευκές επιφάνειες,

Υλικά μεταμπίεσης Τοποθετούνται από την αρχή της σχολικής χρονιάς μέσα σε κιβώτια - σεντούκια - χαρτοκιβώτια - σάκους κτλ. Είναι είδη που τα περισσότερα έχουν φέρει τα παιδιά από το σπίτι τους, π.χ. παλιά φουστάνια -παντελόνια, σακάκια - καπέλα, τσάντες, γραβάτες, παπούτσια, ζακέτες, παλιές συσκευές τηλεφώνου κ.ά.

Υλικά διαμόρφωσης σκηνικού χώρου.

- Μερικά μέτρα, πολύχρωμων υφασμάτων
- Σεντόνια - караβόπανο
- Χαρτί του μέτρου κ.ά. Υλικά μακιγιάζ
- Διάφορα κραγιόν (μαλακά)
- Δακτυλομπογιές (χρώματα απλά στη χρήση τους κι αβλαβή για τα παιδιά).
- Πούδρες - αλεύρι
- Περούκες
- Τσιμπιδάκια
- Χτένια
- Καθρέπτες κ.ά.

Πηγές άντλησης ηχητικών-μουσικών ακουσμάτων

- Πρωτογενείς - ανοργάνωτοι ήχοι
- Λαϊκή μουσική διαφόρων λαών και παραδοσιακή δημοτική μουσική
- Μουσική τσίρκου
- Ηλεκτρονική μουσική
- Αυτοσχεδιασμοί οργάνων από λαϊκούς οργανοπαίκτες.
- Μουσική μπαρόκ
- Μουσική από τον κινηματογράφο και το θέατρο.

Όργανα:

- Ντέφια - τύμπανα - ταμπουρίνα
- Μεταλλόφωνα
- Ξυλόφωνα
- Διάφορα κρουστά
- Κομμάτια από μέταλλο
- Κουτιά μεταλλικά ή πλαστικά που έχουν μέσα όσπρια, άμμο, βότσαλο, ρύζι κτλ.
- φλογέρες, πίπιζες
- Καλάμια-ροκάνες κ.ά. Τα παιδιά χρησιμοποιούν τα διάφορα ηχητικά αντικείμενα που παράγουν (συνθέτουν) διάφορους αυτοσχεδισμούς ρυθμούς. αυτοσχεδιάζουν τραγουδάκια ή συνοδεύουν το λόγο ανάλογα με τη διάθεση που έχουν εκείνη τη στιγμή. Συμπληρωματικά μπορούν να γίνουν:
- Ασκήσεις αναπνοής και χαλάρωσης.

- Ασκήσεις για την ανακάλυψη του σώματος σαν «ηχείου».
- Ασκήσεις κατεύθυνσης - έντασης – διάρκειας.

2.7 ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ

Εξελικτική πορεία των φάσεων του Θ. Π. Διαδικασία ανάπτυξης. Δομική συγκρότηση
Επιδιώξεις

- Να απελευθερωθούν από έμφυτες συστολές, αντιπαλότητες, εντάσεις.
- Να εξοικειωθούν με τον εμψυχωτή.
- Να συγκροτηθούν σε ομάδες και να αισθανθούν μέλη της.
- Να αναπαράγουν ρόλους και να δημιουργήσουν θέματα

Επιμέρους ενότητες –Περιεχόμενο

Α'Φάση

- Έντονη αισθησιοκινητική δράση.
- Ελεύθερες κινητικές δραστηριότητες
- Σωματική έκφραση
- Κινησιολογικοί αυτοσχεδιασμοί
- Φόρμες έκφρασης
- Ψυχοκινητική
- Αυτοσυγκέντρωση

Β'Φάση

- Δημιουργία θέματος από τα ίδια τα παιδιά, ανάλογα με το θέμα αν είναι ελεύθερο ή κατευθυνόμενο. Τα θέματα συγκλίνουν σε ένα κύριο άξονα.
- Αν υπάρχουν κατευθυνόμενα θέματα, η παρέμβαση των παιδιών μπορεί να φτάνει και μέχρι ανατροπής του «μύθου».
- Σημ.: Οι λύσεις δεν θα πρέπει να προσφέρονται έτοιμες

Δραστηριότητες – μέσα

- Δημιουργία ομάδων ρόλων.
- Αναπαραγωγή ρόλων
- Επικοινωνία μέσα από κάποιο ρόλο που ανακάλυψαν μόνα τους τα παιδιά.
- Αυτοσχεδιασμοί
- Μεταμφίεση - Μακιγιάζ
- Ελεύθερο παιχνίδι έκφρασης σε ομάδες
- Διαμόρφωση σκηνικού χώρου
- Σημ.: Ο εμψυχωτής συντονίζει, δεν κατευθύνει· προσπαθεί να δημιουργήσει στα παιδιά

την«αίσθηση» του ρόλου παρά να«διδάξει» τον τρόπο που θα παίζουν.

2.8 ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΣΤΑΘΕΡΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΡΩΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΑΣΕΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΑΝ

Επιδιώξεις

- Να συνθέσουν και να δώσουν «σκηνικό» χαρακτήρα στα θέματα που ανακάλυψαν
- Να αναλύσουν, να συζητήσουν, να επεξεργαστούν τα διάφορα «δρώμενα».

Επιμέρους ενότητες –Περιεχόμενο

Γ Φάση

Σκηνικός αυτοσχεδιασμός θεατρικό δρώμενο

Δ' Φάση

Τα παιδιά συζητούν τα όσα έπραξαν και είδαν. Με τα νέα στοιχεία, που πιθανόν να προκύψουν, μπορεί να ξαναρχίσει μια νέα δράση, ένα άλλο θεατρικό παιχνίδι.

Δραστηριότητες – μέσα

Τα παιδιά παίζουν τα θέματα που ανακάλυψαν με βασικά μέσα έκφρασης, την κίνηση και το λόγο και φτάνουν στην εκτέλεση ενός θεατρικού δρώμενου. Η επεξεργασία της Δ' φάσης κινείται σε πολλά επίπεδα και χρησιμοποιεί πλήθος δραστηριοτήτων, όπως:

Εικαστικές δραστηριότητες

Τα παιδιά ζωγραφίζουν τους ρόλους που έπαιξαν, τα ρούχα που φορούσαν, το χώρο που κινήθηκαν (φανταστικό ή πραγματικό), τι ένιωθαν όταν έπαιξαν κτλ. Κατασκευάζουν τη μακέτα του χώρου που κινήθηκε η ιστορία του Θ. Π., τα μετατρέπουν σε κούκλες ή αντικείμενα και οργανώνουν με αυτά μια άλλη παράσταση Δραστηριότητες προφορικού και γραπτού λόγου

- Περιγράφουν την ιστορία που έπαιξαν, τα λόγια που είπαν, τους διάλογους κτλ

2.8 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Επιδιώξεις

- Να εξοικειωθούν με την οργανωμένη θεατρική πράξη και τις σχετικές με αυτή δραστηριότητες
- Να δουν το θέατρο σαν μέσο επικοινωνίας και κοινωνικής αναγκαιότητας.

Επιμέρους ενότητες –Περιεχόμενο

Προτάσεις του θεατρικού παιχνιδιού.

Δραστηριότητες – μέσα

- Παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων στο σχολείο ή σε θεατρική αίθουσα.
- Παίξιμο ηθοποιών με τα και παιδιά ή μπροστά στα παιδιά και συζήτηση μετά την από την παράσταση Επίσκεψη ομάδων τέχνης από ειδικούς της παιδευτικής θεατρικής έκφρασης (παιδαγωγικής και θεάτρου) στο σχολείο οργάνωση θεατρικών παιχνιδιών περιβάλλοντος έκφρασης και φαντασίας κ.ά.
- Δημιουργία θεατρικής βιβλιοθήκης
- Πραγματοποίηση ρεπορτάζ από τα παιδιά πάνω σε κάποιο θέμα (στο χώρο του σχολείου, της γειτονιάς, της οικογένειας, της εργασίας κ.ά.) και αναπαραγωγή του σε θεατρικό δρά-μενο στο σχολείο.
- Επισκέψεις σε αρχαία θέατρα
- Ξεναγήσεις σε θεατρικές αίθουσες, θεατρικά μουσεία κτλ
- Ενημέρωση πάνω σε σημαντικά θεατρικά γεγονότα.

ΣΗΜ. Από τα θέματα που αναπαράγονται στη διάρκεια των θεατρικών παιχνιδιών, μπορούν να διαλέξουν κάποια, τα οποία, αφού υποστούν την ανάλογη επεξεργασία, θα αποτελέσουν κείμενα για μία οργανωμένη παράσταση. Τα παιδιά γράφουν τα κείμενα με τη συνεργασία (αν το ζητήσουν) του δασκάλου εμπνευστή

3. Διάκριση επιπέδων. Συγκεκριμένοι στόχοι - επιδιώξεις και περιεχόμενο γενικών ενοτήτων.

I. Σύμφωνα με τις αρχές της Παιδαγωγικής, η αντίληψη και οι δυνατότητες πρόσληψης του παιδιού διαμορφώνονται ανάλογα με την ηλικία. Για τη διδασκαλία του θεάτρου οι μαθητές θα πρέπει λοιπόν να προχωρήσουν σταδιακά ανάλογα με τις ανάγκες της ηλικίας τους. Χωρίς να προτείνουμε αυστηρή ταξινόμηση ως προς την ηλικία, την οποία εξάλλου το ίδιο το αντικείμενο καταργεί, διακρίνουμε τρία ηλικιακά επίπεδα. Κάθε επίπεδο απεικονίζει την αντίστοιχη διανοητική, εκφραστική, ψυχική και επικοινωνιακή φάση, στην οποία βρίσκεται το παιδί, έχοντας πάντα υπόψη ότι πρόκειται κυρίως για μεθοδολογική αναγκαιότητα παρά για ουσιαστικό διαχωρισμό (είναι πρωταρχικό στοιχείο στην προβληματική της ένταξης της Θεατρικής Αγωγής στο σχολείο να παραμείνει εργασία ομαδική με παιδαγωγικούς στόχους, πράγμα που επιβάλλει την κατηγοριοποίηση της ηλικίας).

Κατά τις παραπάνω προτάσεις, διακρίνουμε τρεις ηλικιακές βαθμίδες, ως εξής:

Πρώτη και Δευτέρα Δημοτικού, όπου το επίπεδο συνδέεται με τον εμπειρικό τρόπο αντίληψης των παιδιών. Το παιχνίδι προσφέροντας την αμεσότητα της εμπειρίας και την ελευθερία των επιλογών έκφρασης είναι ο πλέον κατάλληλος δρόμος για τη Θεατρική Αγωγή. Η ύλη του αντικειμένου εδώ δεν είναι χωρισμένη κατά θεματικές ενότητες, αλλά εντάσσεται στα υπάρχοντα μαθήματα και συνδέεται με το εκάστοτε μάθημα (δεν προτείνεται προς το παρόν χωριστή ώρα Θεάτρου εντός του Α.Π., αν και τα υπάρχοντα δεδομένα επιτρέπουν να σκεφθούμε την αναγκαιότητα αυτονόμησης του αντικειμένου). Δίνεται δηλαδή έμφαση στην παιδαγωγική πλευρά του Θεάτρου.

Τρίτη και Τετάρτη Δημοτικού, όπου πραγματώνονται οι στόχοι του πρώτου επιπέδου με βάση την αύξηση των προσωπικών ικανοτήτων, φυσικών, νοητικών, ψυχικών. Έτσι το παιδί μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά μέσα στην ομάδα οριοθετώντας πιο εύκολα τόσο τον

εαυτό του όσο και τον άλλο. Η ύλη του αντικειμένου επίσης δεν είναι ενταγμένη στο Α.Π., και, όπως και στις δύο πρώτες τάξεις, συνδέεται με τα διδασκόμενα μαθήματα.

Πέμπτη και Έκτη Δημοτικού, όπου λόγω της αύξησης των ικανοτήτων των μαθητών αλλά και της μεγαλύτερης συνειδητοποίησης της ομάδας, σε συνδυασμό με την ευαισθητοποίησή τους απέναντι στις αισθητικές εμπειρίες, μπορεί να δεχθούν και να επεξεργασθούν ερεθίσματα σχετικά με την ατομική τους έκφραση μέσα στο χώρο, ή σε σχέση με το λόγο και τα κείμενα κ.α.

Έτσι στις τάξεις αυτές προτείνουμε να διδάσκεται ως αυτόνομο μάθημα η Θεατρική Αγωγή εντός του Προγράμματος Σπουδών (ένα δίωρο την εβδομάδα). Κρίνουμε ότι αυτό επιβάλλεται από τα σημερινά δεδομένα: δηλαδή, το ενδιαφέρον της Πολιτείας για την εισαγωγή του θεάτρου στο σχολείο, την αυξανόμενη θεατρική δραστηριότητα των μαθητών στο σχολείο με τη μέριμνα της ίδιας της σχολικής κοινότητας και τέλος την παρέμβαση και πρωτοβουλία αρκετών Συλλόγων Γονέων - Κηδεμόνων για δημιουργία θεατρικού εργαστηρίου σε πολλά δημοτικά σχολεία.

II. Η Θεατρική Αγωγή για την Πρώτη και Δευτέρα τάξη μπορεί να έχει τις εξής κατευθύνσεις και γενικές ενότητες:

ΓΕΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
A. Σωματική και κινησιολογική ανάπτυξη σε σχέση με το χώρο, τη σκηνή, την ομάδα, τον παρτενέρ.	α) Ασκήσεις κίνησης, χορός, ρυθμικά και πρώτα μουσικά ακούσματα, β) Συνεργασία με παρτενέρ στις αντίστοιχες ασκήσεις, γ) Πρώτες ομαδικές ασκήσεις. (Διασύνδεση τεχνών – τομέων Αισθητικής Αγωγής).
B. Ψυχοσωματική έκφραση μέσα από ελεύθερο παιχνίδι, οργανωμένο αυτοσχεδιασμό, Παντομίμα, εκφραστική μιμική.	α) Θεατρικό παιχνίδι – σύνδεση θεατρικού Παιχνιδιού με τις εικαστικές τέχνες – ενεργοποίηση με μουσικά ερεθίσματα β) Δραματοποίηση.
Γ. Ανάπτυξη της γλωσσικής και εκφραστικής ικανότητας μέσω του αυτοσχέδιου διαλόγου και της επεξεργασίας λογοτεχνικών κειμένων. Προσέγγιση και άλλων γνωστικών αντικειμένων μέσω της δραματοποίησης.	α) Ανάπτυξη προφορικού λόγου – Αφηγηματικές τεχνικές, β) Πρόσληψη λογοτεχνικών ειδών, γ) Πρώτα στοιχεία του δραματικού διαλόγου, δ) Εφαρμογή δραματικού είδους σε μαθήματα του Προγράμματος Σπουδών Ιστορία, Μαθηματικά, κ.ά).
Δ. Καλλιέργεια αισθητικής έκφρασης και δημιουργίας πολλαπλής φύσης καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων: άμεση αισθητική εμπειρία, επαφή με όλες τις τέχνες, γνωριμία με θεατρική παραγωγή	α) Παρακολούθηση παραστάσεων (θεατρικών, χορευτικών, μουσικών κ.α), β) Επισκέψεις σε μουσεία και γ) Ανάπτυξη προσωπικών πρωτοβουλιών

(Κουκλοθέατρο, Καραγκιόζης κ.ά.).	σε οποιοδήποτε καλλιτεχνικό τομέα (ενδείξεις κλίσεων των παιδιών).
-----------------------------------	--

Η Θεατρική Αγωγή για την **Τρίτη και Τετάρτη τάξη** μπορεί να έχει τις εξής κατευθύνσεις και γενικές ενότητες:

ΓΕΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
A. Εξέλιξη της κατεύθυνσης της κινησιολογικής ανάπτυξης του πρώτου ηλικιακού επιπέδου, με έμφαση στην πρωτοβουλία αφενός και στη συλλογικότητα αφετέρου.	α) Εκφραστική του σώματος και της φωνής, β) Επικοινωνία με τον παρτενέρ και την ομάδα (σε μη λεκτικό επίπεδο), γ) Δυναμική της ομάδας.
B. Μεγαλύτερη ανάπτυξη της σχέσης με τη δράση και τη συμπεριφορά, που μπορεί να οδηγήσει σε δραματοποίηση.	α) Στοιχεία του ρόλου, δείκτες της συμπεριφοράς, δράση και αντίδραση, β) Διερεύνηση των παραπάνω στοιχείων μέσα από κείμενα, δραματικά ή μη.
Γ. Διεύρυνση της σχέσης του Παιδιού με το «λόγο» και τη γλωσσολογική συμπεριφορά. Επαφή με λογοτεχνικά κείμενα. Ο θεατρικός κώδικας ως εργαλείο μάθησης και επαφής με άλλους κώδικες (μαθήματα).	α) Είδη λόγων, επιλογές τρόπων εκφοράς λόγου, μουσικότητα, επιτονισμός, διάκριση τυπολογίας, β) Εισαγωγή στην τέχνη του λόγου, γ) Αρχικό στάδιο συγγραφής με αφετηρία τον αυτοσχεδιασμό.
Δ. Ευαισθητοποίηση στο θέατρο: 1) εξοικείωση με τη θεατρική παράσταση ως θεατές, 2) πρώτες προσπάθειες (προσωπική εμπειρία) για θεατρική παράσταση. Σύνδεση τομέων Αισθητικής Αγωγής.	α) Παρακολούθηση παραστάσεων και στοιχειώδης ανάλυση των δομικών στοιχείων παράστασης, β) Ανάπτυξη μεθόδων δημιουργίας θεατρικής παράστασης.

Οι δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού προσφέρονται για μια πιο ελεύθερη και συστηματική πρακτική των ήδη γνωστών από τα προηγούμενα επίπεδα αντικειμένων - εφαρμογών του θεάτρου.

Οι κατευθύνσεις και οι γενικές ενότητες, που προτείνουμε για την **Πέμπτη και Έκτη Δημοτικού**, είναι:

ΓΕΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
A. Ανάπτυξη κινησιολογικής έκφρασης σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο – Γνωριμία με τις τεχνικές κίνησης.	α) Καλλιέργεια και ανάπτυξη ειδικών κινησιολογικών συμπεριφορών. «Σκηνική κίνηση», β) Ομαδική κίνηση και γ) Τεχνικές χορού, ρυθμικής, ακροβατικών κλπ.
B. Ελεύθερος αυτοσχεδιασμός και βασικές	α) Επαφή με το περιβάλλον, γνωριμία και

αρχές της μεθόδου (Ψυχοτεχνική). Γνωριμία και με άλλες προσεγγίσεις.	παρατήρησή του, β) Το παιδί ως δέκτης και πομπός διαφόρων επικοινωνιακών κωδίκων (διασύνδεση τομέων τέχνης, και άλλων γνωστικών αντικειμένων).
Γ. Ιδιαίτερη έμφαση στη συγγραφή μέσα από αυτοσχεδιασμό, δραματοποίηση κλπ: σύνθεση δραματικών κειμένων και ανάδειξη συγγραφικής δεξιότητας.	α) Ανάλυση δραματικών και αφηγηματικών κειμένων: δραματικός πυρήνας. β) Αυτοσχεδιασμός με ερέθισμα κείμενο, εικόνα κ. ά. γ) Δημιουργία αυτοσχέδιου διαλόγου – συγγραφή θεατρικού κειμένου (σκετς κ. ά.) δ) Θεατρική παρουσίαση δραμ/νου κειμένου.
Δ. Επαφή με την παραγωγή θεατρικών παραστάσεων: 1) ως θεατές, 2) ως δημιουργοί.	α) Ανάλυση θεατρικών παραστάσεων. β) Θεωρητική προσέγγιση θεάτρου: εισαγωγή στην έννοια του ρεπερτορίου, της κριτικής του θεάτρου, της κοινωνιολογίας του θεάτρου. γ) Δημιουργία παραστάσεων στο σχολείο (είτε με αφορμή επετείου είτε ως αποτέλεσμα της ιδιαίτερης εργασίας στη Θεατρική Αγωγή).

4. Επιδιώξεις και αναμενόμενα αποτελέσματα.

Με τη διδασκαλία της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό (Πέμπτη και Έκτη τάξεις)
επιδιώκουμε τα εξής:

- Να συντείνει στην ψυχική και πνευματική καλλιέργεια των παιδιών.
- Να τα βοηθήσει στο να αναπτύξουν τα εκφραστικά τους μέσα, ιδιαίτερα τη γλώσσα, χρήση του λόγου κλπ.
- Να αισθανθούν συναισθηματική πληρότητα και ασφάλεια, τόσο το κάθε παιδί ατομικά, όσο και μέσα στην ομάδα.
- Να καλλιεργήσουν επικοινωνιακούς δεσμούς με το περιβάλλον και τους άλλους (παιδιά και διδάσκοντες).
- Να μπορέσουν να δημιουργήσουν καλλιτεχνικά προϊόντα, έτσι ώστε να συνδεθεί το σχολείο με την Τέχνη και τον Πολιτισμό.
- Να ενεργοποιηθεί ο μαθητής στην παιδαγωγική διαδικασία.
- Να ανανεωθεί η σχέση διδάσκοντος – διδασκόμενου μέσα από το βιωματικό τρόπο διδασκαλίας του Θεάτρου.

5. Διδακτικό Υλικό.

Σε όλα τα επίπεδα θα χρειαστεί:

A. Χώρος για το μάθημα, που να τηρεί προδιαγραφές αίθουσας χορού, και μάλιστα εξοπλισμένης με όργανα και φροντιστηριακό υλικό (μπορεί να είναι κάποιες καρέκλες, ορισμένα αντικείμενα, κομμάτια από ύφασμα ή χαρτί κ.ά).

B. Βιβλία και εκπαιδευτικό υλικό (CD-ROM, Video κ.ά), τα οποία μπορούν να είναι χρήσιμα για τον μαθητή και τον δάσκαλο ως προς τις υποδείξεις. Τονίζεται ιδιαίτερα ότι η ύλη της Θεατρικής Αγωγής δεν πρέπει να είναι περιορισμένη στα πλαίσια ενός σχολικού εγχειριδίου.

Σ' αυτό προσθέτουμε ότι βασικό εργαλείο για το μάθημα θα ήταν μια βιβλιοθήκη (λογοτεχνική, θεατρική, ιστορική), όσο και μια mediatheque/αρχαιοθήκη με οπτικοακουστικό υλικό από παραστάσεις, ταινίες, κλπ.

Γ. Για τη γνωριμία με την τέχνη του θεάτρου είναι σκόπιμο το άνοιγμα του σχολείου προς το αντικείμενο με επισκέψεις σε θεατρικές παραστάσεις ή παραστάσεις Θεάτρου Σκιών ή Κουκλοθεάτρου, μουσεία, ταινίες. Το ίδιο ενδιαφέρουσα είναι η πρόσκληση καλλιτεχνών σε οργανωμένη εκδήλωση στο χώρο του σχολείου.

Με το πολλαπλό υλικό και την ελευθερία επιλογής που προτείνουμε, επιδιώκουμε να γίνει σαφής η ιδιαίτερη ποιότητα της θεατρικής τέχνης και η πολύπτυχη δυνατότητα χρήσης από τον εκπαιδευτικό του χώρου και άλλων μέσων διδασκαλίας και εφαρμογής του αντικειμένου.

6. Αξιολόγηση.

Στην Πέμπτη και Έκτη Δημοτικού η αξιολόγηση μπορεί να πραγματοποιηθεί με τις εξής συγκεκριμένες μορφές:

A. Με τη μορφή προφορικού ή γραπτού ερωτηματολογίου, που οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν στο τέλος κάθε διδακτικής ενότητας. Από τις ερωτήσεις διαπιστώνεται τόσο το ενδιαφέρον των μαθητών, όσο και το συναισθηματικό και κοινωνικό βαθμό συμμετοχής τους στη θεατρική διδασκαλία και εμπειρία. Ακόμα διαπιστώνεται η δυνατότητα συνεργασίας τους με την ομάδα και γενικότερα η δράση τους μέσα στο πλαίσια του μαθήματος.

B. Με το τελικό καλλιτεχνικό προϊόν, ύστερα από οιαδήποτε προσπάθεια καθημερινής θεατρικής έκφρασης (θεατρικό παιχνίδι, δραματοποίηση κ.ά.), όπου ο δάσκαλος διαπιστώνει τόσο τις δεξιότητες των μαθητών (φαντασία, δημιουργικότητα, ικανότητα συνεργασίας με ομάδα κ.ά) όσο και την κριτική τους σκέψη στη συζήτηση που ακολουθεί και ολοκληρώνει αυτή τη δημιουργική δραστηριότητα.

Γ. Βεβαίως η συμμετοχή του μαθητή στην ευρύτερη και πιο σύνθετη εμπειρία της θεατρικής παράστασης επιτρέπει την συνολική αξιολόγηση των ικανοτήτων, κλίσεων, συνθετικής σκέψης, αλλά και δυνατότητας αυτοσυγκέντρωσης, πειθαρχίας και ουσιαστικού διαλόγου του με τους άλλους.

Δ. Κυρίως μέσα στη ροή της δουλειάς με συζητήσεις, σχόλια, παρατηρήσεις κ.τ.λ. ,ο δάσκαλος κρίνει συνεχώς και αξιολογεί τους μαθητές με ένα δυναμικό και συνολικό τρόπο, που δίνει ερεθίσματα και ανανεώνει την όλη παιδαγωγική διαδικασία.

Ένα τετράδιο για το μαθητή κρίνουμε ότι θα βοηθήσει στο να έχει πλήρη εικόνα της πορείας του διδακτικού αντικειμένου αλλά και της προσωπικής του ένταξης – ενδιαφέροντος και επίδοσης στο αντίστοιχο μάθημα.

Ένας φάκελος με σημειώσεις και συμπεράσματα του δασκάλου για τους μαθητές του, την εξέλιξη και τη μεθοδολογία της διδασκαλίας κλπ θα βοηθούσε στην επανατοποθέτηση και προσαρμογή απόψεων και στάσεων απέναντι στο διδακτικό αντικείμενο, ή το μαθητή ή ακόμα και τον ίδιο τον εκπαιδευτικό.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

1. Γενικός Σκοπός της Θεατρικής Αγωγής στο Γυμνάσιο.

Να καλλιεργηθούν οι φυσικές, νοητικές και ψυχικές ικανότητες του μαθητή για να λειτουργήσει αρμονικά τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο.

2. Σκοποί της Θεατρικής Αγωγής στο Γυμνάσιο.

- Η καλλιέργεια των φυσικών και διανοητικών ικανοτήτων καθώς και των συναισθημάτων του μαθητή.
- Η απόκτηση συγκεκριμένων γνώσεων για το Θέατρο και την Τέχνη, καθώς και για τη σχέση τους με τον Πολιτισμό και την Κοινωνία.
- Η δημιουργική ανάπτυξη των εκφραστικών δεξιοτήτων του μέσα από το λόγο και τη γλώσσα.
- Η κοινωνικοποίησή του και η οργανική του ένταξη στην ομάδα.
- Η διαμόρφωση αισθητικής αντίληψης και κριτηρίου, τόσο ως δέκτες - θεατές όσο και ως δημιουργοί καλλιτεχνικού έργου.
- Η γνωριμία της ιστορίας των ιδεών και ρευμάτων στο χώρο της Θεατρικής Τέχνης, που συνέβαλαν στην εξέλιξη του ευρωπαϊκού πολιτισμού, και η κατανόηση της αξίας της διαπολιτισμικής και πολυ-πολιτισμικής αγωγής.
- Η συνειδητοποίηση της έννοιας του ρόλου.
- Η δημιουργική πρωτότυπη παραγωγή δραματικών κειμένων.
- Η συλλογική καλλιτεχνική δημιουργία (θεατρική παράσταση).
- Η άμεση ενεργοποίηση, συμμετοχή και παρέμβαση του μαθητή στην παιδαγωγική διαδικασία.
- Η παραγωγική διασύνδεση των γνωστικών αντικειμένων μέσα από τις εφαρμογές του δράματος, καθώς και η σύνδεση της θεωρίας με την πράξη.

3. Συγκεκριμένοι στόχοι - επιδιώξεις και περιεχόμενο γενικών ενοτήτων.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
Α. Εφαρμογές της δραματικής έκφρασης (ήδη γνωστές).	<ul style="list-style-type: none"> α) Ελεύθερος αυτοσχεδιασμός σε θέμα, σε κατάσταση (από καθημερινή ζωή) κ.ά., β) Αυτοσχεδιασμός με ερέθισμα γραπτό κείμενο (θεατρικό κ.ά), καθώς και άλλες μορφές τέχνης (τραγούδι, ζωγραφική κλπ), γ) Εκφορά λόγου, ορθοφωνία, μη λεκτική έκφραση.
Β. Ανάλυση συμπεριφορών – Σύνθεση χαρακτήρα – Δημιουργία ρόλου – Αρχές δημιουργίας σκηνικών σχέσεων.	<ul style="list-style-type: none"> α) Αυτοσχεδιασμός, άσκηση της παρατηρητικότητας, ανάλυση συμπεριφοράς, β) Μελέτη και ανάλυση ρόλων με ερεθίσματα γραπτό κείμενο, βιογραφίες, πορτραίτα, φωτογραφίες, δημοσιεύματα εφημερίδων, γ) Γνωστά είδη σκηνικής ερμηνείας («στυλιζάρισμα»): Commedia dell Arte κ.α.
Γ. Στοιχεία Θεατρολογίας - Θεωρία Δράματος.	<ul style="list-style-type: none"> α) Αρχαίο Δράμα. β) Αναγεννησιακό Θέατρο, γ) Σύγχρονο Θέατρο, δ) Νεοελληνικό Θέατρο. ε) Αφηγηματικές τεχνικές: Λαϊκή και έντεχνη ποίηση, πεζογραφία και προφορική παράδοση.
Δ. Ανάλυση δραματικών κειμένων.	<p>Κατηγορίες κειμένων:</p> <ul style="list-style-type: none"> α) Αρχαίο Δράμα, β) Αναγεννησιακό Θέατρο, γ) Κρητικό Θέατρο, δ) Κωμειδύλλιο, ε) Ιστορικό Δράμα, στ) Αστικό Δράμα.
Ε. Δραματοποίηση. Δραματουργικές τεχνικές – Εργαστήρια γραφής.	Όλη η πορεία της δραματοποίησης από τη μετατροπή κειμένου σε δραματικό (με τη δημιουργία εργαστηρίου γραφής, είδη

	γραφής) ως το θεατρικό δρώμενο (αυτοσχεδιασμός, μελέτη χαρακτήρων, σύνθεση σκηνής κλπ).
<p>ΣΤ. Θεατρική Παράσταση:</p> <p>1. Σκηνικές προσεγγίσεις: α) ως θεατές (Πρόσληψη θεατρικού είδους: σκηνή και πλατεία) και β) ως δημιουργοί.</p> <p>2. Συνύπαρξη του θεάτρου με τις άλλες τέχνες – Διαπολιτισμικότητα.</p>	<p>α) Εισαγωγή στις τεχνικές και την τεχνολογία θεάτρου,</p> <p>β) Ανάλυση παραστάσεων – Συντελεστές παράστασης, το κοινό και οι θεατές,</p> <p>γ) Παρέμβαση άλλων τεχνών στη διαδικασία της παραγωγής.</p>

4. Επιδιώξεις και αναμενόμενα αποτελέσματα.

Η διδασκαλία της Θεατρικής Αγωγής στο Γυμνάσιο επιδιώκει τα εξής:

- Να βοηθήσει τους μαθητές στο να καλλιεργήσουν τις ψυχικές και πνευματικές τους ικανότητες.
- Να αποκτήσουν γνώσεις, πληροφόρηση, αισθητική εμπειρία και θεωρητική κατάρτιση γύρω από τη Θεατρική Τέχνη.
- Να τους οδηγήσει να αναπτύξουν τις επικοινωνιακές τους δυνατότητες.
- Να μπορέσουν οι μαθητές να διαμορφώσουν ένα υψηλό αισθητικό επίπεδο ως δέκτες θεαμάτων, αλλά κυρίως εκφράζοντας τις καλλιτεχνικές τους κλίσεις στο σχολείο.
- Να εισέλθει δυναμικά η Τέχνη και ο Πολιτισμός στο σχολείο.
- Να υπάρξουν δυναμικές αλλαγές στον τρόπο και στις σχέσεις στη διδασκαλία.
- Να ερευνηθούν νέα πεδία έρευνας και γνώσης, μέσα από μια πολυδιάστατη και σύνθετη μεθοδολογία προσέγγισης γνωστικών αντικειμένων αλλά και συνδυασμού θεωρίας και πράξης, εμπειρίας.

5. Διδακτικό Υλικό.

A. Χώρος για το μάθημα, που να τηρεί προδιαγραφές αίθουσας χορού, και μάλιστα εξοπλισμένης με όργανα και φροντιστηριακό υλικό (μπορεί να είναι κάποιες καρέκλες, ορισμένα αντικείμενα, κομμάτια από ύφασμα ή χαρτί κ.ά).

B. Βιβλία και εκπαιδευτικό υλικό (CD-ROM, Video κ.ά), τα οποία μπορούν να είναι χρήσιμα για τον μαθητή και τον δάσκαλο ως προς τις υποδείξεις. Το σχολικό βιβλίο (ή περισσότερα βιβλία) κρίνεται εδώ περισσότερο αναγκαίο λόγω του σύνθετου χαρακτήρα της διδασκαλίας (Θεωρία Θεάτρου, Στοιχεία Θεατρολογίας κ.ά. αλλά και Πρακτική, Τεχνικές Θεάτρου). Τονίζεται πάντα ότι η ύλη της Θεατρικής Αγωγής δεν πρέπει να είναι περιορισμένη στα πλαίσια ενός σχολικού εγχειριδίου.

Σ' αυτό προσθέτουμε ότι βασικό εργαλείο για το μάθημα θα ήταν μια βιβλιοθήκη (λογοτεχνική, θεατρική, ιστορική), όσο και μια mediatheque/αρχειοθήκη με οπτικοακουστικό υλικό από παραστάσεις, ταινίες, κλπ.

Γ. Για τη γνωριμία με την τέχνη του θεάτρου είναι σκόπιμο το άνοιγμα του σχολείου προς το αντικείμενο με επισκέψεις σε θεατρικές παραστάσεις, μουσεία, ταινίες. Η ηλικία των μαθητών καθώς και το επίπεδο διδασκαλίας επιτρέπουν τη συχνότερη επαφή με τα θεατρικά έργα όλων των κατηγοριών και εποχών. Το ίδιο ενδιαφέρουσα είναι η πρόσκληση καλλιτεχνών (συγγραφείς, σκηνοθέτες, ηθοποιοί, σκηνογράφοι) στον χώρο του σχολείου, ώστε τα παιδιά να γνωρίσουν την τέχνη τους και να συζητήσουν μαζί τους για κάθε λεπτομέρεια και ιδιαιτερότητα. Έτσι πραγματοποιείται η απαιτούμενη διασύνδεση του σχολείου με την κοινωνία και τον πολιτισμό.

Με το πολλαπλό υλικό και την ελευθερία επιλογής που προτείνουμε, επιδιώκουμε να γίνει σαφής η ιδιαίτερη ποιότητα της θεατρικής τέχνης και η πολύπτυχη δυνατότητα χρήσης από τον εκπαιδευτικό του χώρου και άλλων μέσων διδασκαλίας και εφαρμογής του αντικειμένου.

6. Αξιολόγηση

Στο Γυμνάσιο η αξιολόγηση μπορεί να πραγματοποιηθεί με τις εξής συγκεκριμένες μορφές:

A. Με τη μορφή προφορικών ή γραπτών ερωτηματολογίων, που οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν στο τέλος κάθε διδακτικής ενότητας. Από τις ερωτήσεις διαπιστώνεται ο βαθμός ενδιαφέροντος όσο και η συναισθηματική και κοινωνική συμμετοχή του μαθητή στη θεατρική διδασκαλία και εμπειρία. Ακόμα διαπιστώνεται η δυνατότητα συνεργασίας τους με την ομάδα και γενικότερα η δράση τους μέσα στο πλαίσιο του μαθήματος. Μέσα από τις απαντήσεις τέλος αξιολογείται το διδακτικό αντικείμενο, η διδασκαλία, ο βαθμός πρόσληψής του κλπ.

B. Με τη μορφή γραπτών (ή προφορικών) εργασιών, που μπορούν να δίνονται στους μαθητές στο τέλος κάθε διδακτικής ενότητας, με στόχο τον έλεγχο του ενδιαφέροντος και της συμμετοχής του μαθητή στη συγκεκριμένη ενότητα του μαθήματος, αλλά και τη δυνατότητα αυτό-αξιολόγησής του και παρέμβασής του στην περαιτέρω διαμόρφωση του μαθήματος με προτάσεις και σκέψεις του.

Γ. Με τη συζήτηση διδασκόντων – διδασκομένων ύστερα από κάθε πρακτική εμπειρία ή θεωρητική προσέγγιση του αντικειμένου (όχι απαραίτητα τέλος ενότητας): εδώ μεταφέρουν οι μαθητές την άμεση παρατήρηση, κριτική πάνω στα πεπραγμένα από την ομάδα-ομάδες, το ενδιαφέρον τους (τί τους άρεσε περισσότερο και τι όχι), αν αισθάνθηκαν καλά μέσα στην ομάδα, και βέβαια τις προτάσεις τους για την παραπέρα πορεία της διδασκαλίας.

Δ. Με την καθημερινή συμμετοχή του μαθητή στις πρακτικές ασκήσεις (φωνητική, κινησιολογία, αυτοσχεδιασμός) ο παιδαγωγός κρίνει συνεχώς (το ίδιο το αντικείμενο του Θεάτρου επιτρέπει τη ζωντανή, άμεση επικοινωνία παιδαγωγού – μαθητή) και αξιολογεί τους μαθητές με ένα δυναμικό και συνολικό τρόπο, που δίνει ερεθίσματα και ανανεώνει την όλη παιδαγωγική διαδικασία.

Ε. Με την πρωτότυπη συγγραφική παραγωγή δραματικών κειμένων και τη δημιουργία θεατρικών δρωμένων μέσα στην αίθουσα κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

ΣΤ. Με τον κριτικό σχολιασμό, τις αναλύσεις επίκαιρης θεατρικής κίνησης – δραστηριότητας και τέλος

Ζ. Τη συμμετοχή σε δραστηριότητες θεατρικής παράστασης, που ως σύνθετη συλλογική διαδικασία επιτρέπει την αξιολόγηση πολλαπλών δεξιοτήτων και δραστηριοτήτων των μαθητών.

Ένα τετράδιο για το μαθητή κρίνουμε ότι θα βοηθήσει στο να έχει πλήρη εικόνα της πορείας του διδακτικού αντικειμένου αλλά και της προσωπικής του ένταξης –ενδιαφέροντος και επίδοσης στο αντίστοιχο μάθημα.

Ένας φάκελλος με σημειώσεις και συμπεράσματα του εκπαιδευτικού για τους μαθητές του, την εξέλιξη και τη μεθοδολογία της διδασκαλίας κλπ θα βοηθούσε στην επανατοποθέτηση και προσαρμογή απόψεων και στάσεων απέναντι στο διδακτικό αντικείμενο, ή το μαθητή ή ακόμα και τον ίδιο τον εκπαιδευτικό.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

1. Γενικός Σκοπός της Θεατρικής Αγωγής στο Ενιαίο Λύκειο.

Να καλλιεργηθούν σε όλα τα επίπεδα οι δεξιότητες του μαθητή και να διαμορφωθεί η αισθητική του αντίληψη για να δραστηριοποιηθεί δημιουργικά μέσα στην παιδαγωγική διαδικασία και γενικότερα στη ζωή του.

2. Σκοποί της Θεατρικής Αγωγής στο Ενιαίο Λύκειο.

- Η καλλιέργεια των φυσικών, διανοητικών και ψυχικών ικανοτήτων του μαθητή.
- Η δημιουργική ανάπτυξη των εκφραστικών δεξιοτήτων του μέσα από το λόγο και το σώμα.
- Βαθιά συνείδηση του κοινωνικού του ρόλου μέσα από τη διαδικασία της δραματικής έκφρασης (ρόλος, σύνθεση χαρακτήρα).
- Η διαμόρφωση αισθητικής αντίληψης και κριτηρίου, τόσο ως δέκτες-θεατές όσο και ως δημιουργοί καλλιτεχνικού έργου, και η δημιουργική πρωτότυπη παραγωγή.
- Η άμεση ενεργοποίηση, συμμετοχή και παρέμβαση του μαθητή στην παιδαγωγική διαδικασία.
- Η παραγωγική διασύνδεση των γνωστικών αντικειμένων μέσα από τις εφαρμογές του δράματος, καθώς και η σύνδεση της θεωρίας με την πράξη.
- Εμβάθυνση σε θέματα Θεάτρου (Ιστορία, Δραματουργία, Θεωρία) και η διαπολιτισμική αγωγή και παιδεία.
- Καλλιέργεια πολιτισμικής και πολυ-πολιτισμικής ταυτότητας του μαθητή.
- Επεξεργασία των θεατρικών κωδίκων και τεχνικών στα πλαίσια των πιθανών επαγγελματικών επιλογών του μαθητή.
- Σύνδεση του Θεάτρου με σύγχρονες μορφές θεάματος (Κινηματογράφος – Τηλεόραση – Video.)
- Σύνδεση του Θεάτρου με σύγχρονες τεχνολογίες.

3. Αναλυτικά στο Ενιαίο Λύκειο: Συγκεκριμένοι στόχοι - επιδιώξεις και περιεχόμενο γενικών ενότητων.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
Α. Ιστορία Θεάτρου. Κοινωνιολογικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις.	Η ιστορία του θεάτρου σε σχέση με την εξέλιξη του πολιτισμού: από την Τελετουργία στο Δράμα – Commedia del arte – Αναγέννηση και Σαίξπηρ – Κλασικό ευρωπαϊκό θέατρο – Κρητική Αναγέννηση – Νεοελληνικός Διαφωτισμός και Θέατρο – Αστικό Δράμα στην Ευρώπη και στην Ελλάδα – Μοντέρνο και μεταμοντέρνο Θέατρο.
Β. Θεωρία Θεάτρου – Στοιχεία Θεατρολογίας	Τα είδη του Δράματος – Συντελεστές της παράστασης: Συγγραφέας, σκηνοθέτης, ηθοποιός – Θεατρική επικοινωνία και κοινό – Χώρος και χρόνος στο Θέατρο – Κοινωνία και θεαματικότητα / θεατρικότητα – Το Θέατρο ως σύνθετο διαπολιτισμικό φαινόμενο – Το Θέατρο ως μέσο αγωγής και παιδείας.
Γ. Ανάλυση Δραματικών κειμένων	Κατηγορίες κειμένων: α) Αρχαίο Δράμα, β) Μεσαιωνικό θρησκευτικό Δράμα, γ) Ελισαβετιανό Θέατρο, δ) Γαλλικό Αναγεννησιακό Θέατρο, ε) Νεοελληνικό Θέατρο: Κρητικό και Επτανησιακό Θέατρο στ) Αστικό Δράμα, ζ) Σύγχρονο Θέατρο: Θέατρο του Παραλόγου – Νεοελληνικό μεταπολεμικό θέατρο.
Δ.1). Η θεατρική έκφραση (ερμηνεία – συγγραφή – σκηνοθεσία). 2). Επαγγελματικός προσανατολισμός στο Θέατρο. 3). Θέατρο και σύγχρονες μορφές θεάματος.	α)Γλώσσα του σώματος, σκηνική κίνηση και φωνή, β)Αρχές της θεατρικής έκφρασης, ρόλος, σύγκρουση, σκηνικά δεδομένα, γ)Δομή δραματικού – αφηγηματικού κειμένου, γνωριμία με την ελληνική γλώσσα στη διαχρονικότητά της, δ)Εξωκειμενικοί επικοινωνιακοί κώδικες, ε)Εργαστήρια πειραματικής γραφής, στ)Γνωριμία με τη διαδρομή του ανθρώπου, ως πλαίσιο για την ένταξη της

	<p>ατομικής δημιουργίας – σκηνοθεσία. Ιστορία της σκηνοθεσίας. Παραστασιολογία, σκηνική κίνηση, μουσική, σκηνογραφία, φωτισμός. Τεχνολογία θεάτρου. ζ)Συσχετισμός των θεατρικών μελετών και σπουδών με τα επαγγέλματα του θεάτρου. η)Σύνδεση του Θεάτρου με τον Κινηματογράφο, την Τηλεόραση, το Video.</p>
--	---

4. Επιδιώξεις και αναμενόμενα αποτελέσματα.

Με τη διδασκαλία του Θεάτρου στο Ενιαίο Λύκειο επιδιώκουμε να επιτύχουμε τα εξής:

- Να καλλιεργήσουν οι μαθητές τις διανοητικές και ψυχικές τους ικανότητες.
- Να κατανοήσουν και να συνειδητοποιήσουν τη σημασία του διαλόγου και της συνεργασίας με την ομάδα, τους άλλους.
- Να διαμορφώσουν δικά τους αισθητικά κριτήρια, τόσο ως δέκτες – κριτές των θεαμάτων, όσο και ως δημιουργοί καλλιτεχνικού έργου (σκετς, διάλογος, δραματοποίηση, παράσταση).
- Να μπορέσουν να διεκρινθούν οι ορίζοντες του σχολείου με ένα ουσιαστικό άνοιγμα στην Τέχνη και τον Πολιτισμό. Να γνωρίσουν οι μαθητές την πολιτιστική δημιουργία και παράδοση των λαών διαχρονικά, και να συνειδητοποιήσουν το διαπολιτισμικό χαρακτήρα του Θεάτρου και της Θεατρικής Παιδείας.
- Να ολοκληρωθεί η Θεατρική Παιδεία, που έχει ξεκινήσει (πιο ουσιαστικά) στο Γυμνάσιο έτσι, ώστε οι μαθητές να γνωρίσουν τόσο την ελληνική θεατρική παραγωγή (από αρχαίων χρόνων ως σήμερα) όσο και τη διεθνή. Να εξοικειωθούν με τις μορφές της θεατρικής έκφρασης και τους κώδικες της θεατρικής γλώσσας (Κίνηση, Παραγωγή φωνής, Αναπνοή, Θεατρικό σκετς, Θεατρική Παράσταση).
- Να αξιολογηθούν και να αξιοποιηθούν οι νέοι τρόποι και προτάσεις έρευνας και γνώσης στην εκπαίδευση, που ανακύπτουν μέσα από τη σύνθετη μεθοδολογία της δραματικής έκφρασης αλλά και της προσέγγισης του / των γνωστικών αντικειμένων του θεάτρου (τόσο αυτού καθαυτού, όσο και αναφορικά με άλλα γνωστικά αντικείμενα του Curriculum). Να αναπτυχθεί η αναλυτική και συνθετική σκέψη του μαθητή, καθώς και το κριτικό πνεύμα για όλο τον κύκλο των επιδιωκόμενων γνώσεων.
- Να μπορέσουν να αξιοποιηθούν οι γνώσεις και η εμπειρία των μαθητών σε σχέση με τις επαγγελματικές επιλογές τους.
- Να συντείνει ο νέος τρόπος διδασκαλίας και η αλλαγή των σχέσεων ανάμεσα στους διδάσκοντες και τους διδασκόμενους στη δημιουργία ενός νέου, προσαρμοσμένου στις απαιτήσεις του σύγχρονου σχολείου, παιδαγωγικού μοντέλου.
- Να προκύψουν νέα δεδομένα αξιολόγησης πολλαπλών επιπέδων (αυτοαξιολόγηση, ετεροαξιολόγηση, εκτίμηση των αποτελεσμάτων της ομάδας).

5. Προτεινόμενα διδακτικά μέσα

A. Χώρος για το μάθημα, που να τηρεί προδιαγραφές αίθουσας χορού, και μάλιστα εξοπλισμένης με όργανα και φροντιστηριακό υλικό (μπορεί να είναι κάποιες καρέκλες, ορισμένα αντικείμενα, κομμάτια από ύφασμα ή χαρτί κ.ά).

B. Βιβλία και εκπαιδευτικό υλικό (CD-ROM., Video κ.ά), τα οποία μπορούν να είναι χρήσιμα για τον μαθητή και τον δάσκαλο ως προς τις υποδείξεις. Το σχολικό βιβλίο (ή περισσότερα βιβλία) κρίνεται εδώ περισσότερο αναγκαίο λόγω του σύνθετου χαρακτήρα της διδασκαλίας (Θεωρία Θεάτρου, Στοιχεία Θεατρολογίας κ.ά. αλλά και Πρακτική, Τεχνικές Θεάτρου). Τονίζεται πάντα ότι η ύλη της Θεατρικής Αγωγής δεν πρέπει να είναι περιορισμένη στα πλαίσια ενός σχολικού εγχειριδίου.

Σ' αυτό προσθέτουμε ότι βασικό εργαλείο για το μάθημα θα ήταν μια βιβλιοθήκη (λογοτεχνική, θεατρική, ιστορική), όσο και μια mediatheque/αρχαιοθήκη με οπτικοακουστικό υλικό από παραστάσεις, ταινίες, κλπ.

Γ. Για τη γνωριμία με την τέχνη του θεάτρου είναι σκόπιμο το άνοιγμα του σχολείου προς το αντικείμενο με επισκέψεις σε θεατρικές παραστάσεις, μουσεία, ταινίες. Η ηλικία των μαθητών καθώς και το επίπεδο διδασκαλίας επιτρέπουν τη συχνότερη επαφή με τα θεατρικά έργα όλων των κατηγοριών και εποχών. Το ίδιο ενδιαφέρονσα είναι η πρόσκληση καλλιτεχνών στον χώρο του σχολείου, ώστε τα παιδιά να γνωρίσουν την τέχνη τους και να συζητήσουν μαζί τους για κάθε λεπτομέρεια και ιδιαιτερότητα. Μ' αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η διασύνδεση σχολείου με την κοινωνία και τον πολιτισμό. Λόγω της ωριμότητας των μαθητών και των γνώσεων και εμπειριών τους στο αντικείμενο, μπορούν να γίνουν σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο έρευνες, συνεντεύξεις και άλλες εργασίες (μελέτης παράστασης ή έργου συγκεκριμένου καλλιτέχνη, ανάλυση θεατρικών κωδικών κ. ά.), που στη συνέχεια να αποτελέσουν διδακτικό υλικό για περαιτέρω επεξεργασία, συζήτηση κλπ.

Η θεατρική επικοινωνία και γλώσσα είναι από τα πλέον εύχρηστα υλικά για μια διαπολιτισμική επίσης ανταλλαγή που γίνεται επιτακτική πλέον στον καιρό μας.

Με το πολλαπλό υλικό και την ελευθερία επιλογής που προτείνουμε, επιδιώκουμε να γίνει σαφής η ιδιαίτερη ποιότητα της θεατρικής τέχνης και η πολύπτυχη δυνατότητα χρήσης από τον εκπαιδευτικό του χώρου και άλλων μέσων διδασκαλίας και εφαρμογής του αντικειμένου.

6. Αξιολόγηση.

Στο Ενιαίο Λύκειο η αξιολόγηση μπορεί να πραγματοποιηθεί με τις εξής συγκεκριμένες μορφές:

A. Με τη μορφή προφορικού ή γραπτού ερωτηματολογίου, που οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν στο τέλος κάθε διδακτικής ενότητας. Με τις ερωτήσεις διαπιστώνεται τόσο το ενδιαφέρον και η ανταπόκριση των μαθητών στο μάθημα, όσο και ο συναισθηματικός και κοινωνικός βαθμός συμμετοχής τους στη θεατρική διδασκαλία και εμπειρία. Ακόμα διαπιστώνεται η δυνατότητα συνεργασίας τους με την ομάδα και γενικότερα η δράση τους μέσα στο πλαίσιο του μαθήματος. Τέλος αξιολογείται το διδακτικό αντικείμενο, ο τρόπος

διδασκαλίας, η πρόσληψη του αντικειμένου. Εδώ η μορφή των ερωτήσεων θα είναι πιο σύνθετη και θα στοχεύει στην ανάπτυξη της κριτικής και συνθετικής σκέψης του μαθητή.

B. Με γραπτά τεστ, που ελέγχουν το γνωστικό επίπεδο των μαθητών, αξιολογώντας παράλληλα την κριτική τους σκέψη αλλά και την προσληπτική τους ικανότητα.

Γ. Με τη μορφή γραπτών (ή προφορικών) εργασιών, που μπορούν να δίνονται στους μαθητές στο τέλος κάθε διδακτικής ενότητας, με στόχο τον έλεγχο του ενδιαφέροντος και της συμμετοχής του μαθητή στη συγκεκριμένη ενότητα του μαθήματος, αλλά και τη δυνατότητα αυτό-αξιολόγησής του και παρέμβασής του στην περαιτέρω διαμόρφωση του μαθήματος. Οι εργασίες στο επίπεδο του Λυκείου θα είναι πιο σύνθετες ανάλογες με το επίπεδο διδασκαλίας. Εργασίες με ερευνητικό χαρακτήρα (μελέτη παράστασης, συνέντευξη από καλλιτέχνη, ανάλυση θεατρικής γλώσσας κ.ά.) θα δώσουν την ευκαιρία τόσο στο μαθητή να κρίνει το διδακτικό αντικείμενο, να προτείνει τις προσωπικές του απόψεις και σκέψεις και τέλος να αναπτύξει προβληματισμό για τα καλλιτεχνικά θέματα και το ρόλο της Τέχνης γενικότερα.

Δ. Με τη συζήτηση διδασκόντων – διδασκομένων ύστερα από κάθε πρακτική εμπειρία ή θεωρητική προσέγγιση του αντικειμένου (όχι απαραίτητα τέλος ενότητας): εδώ μεταφέρουν οι μαθητές την άμεση παρατήρηση, κριτική πάνω στα πεπραγμένα από την ομάδα-ομάδες, το ενδιαφέρον τους (τί τους άρεσε περισσότερο και τι όχι), αν αισθάνθηκαν καλά μέσα στην ομάδα, και βέβαια τις προτάσεις τους για την παραπέρα πορεία της διδασκαλίας. Λόγω της ωριμότητας των μαθητών οι συζητήσεις μπορεί να αποτελέσουν ένα σημαντικό εργαλείο ουσιαστικής αξιολόγησης του διδακτικού αντικειμένου.

Ε. Με την καθημερινή συμμετοχή στις πρακτικές ασκήσεις (φωνητική, κινησιολογία, αυτοσχεδιασμός) ο παιδαγωγός κρίνει συνεχώς (το ίδιο το αντικείμενο του Θεάτρου επιτρέπει τη ζωντανή, άμεση επικοινωνία παιδαγωγού – μαθητή) και αξιολογεί αφενός τους μαθητές και αφετέρου το ίδιο το διδακτικό αντικείμενο (κάποτε και τον εαυτό του), ώστε να μπορούν να αξιοποιηθούν δημιουργικά τα αποτελέσματα της όλης διαδικασίας (γενικός σχεδιασμός διδασκαλίας).

ΣΤ. Με την πρωτότυπη συγγραφική παραγωγή δραματικών κειμένων και τη δημιουργία θεατρικών δρωμένων μέσα στην αίθουσα κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

Ζ. Με τον κριτικό σχολιασμό, τις αναλύσεις επίκαιρης θεατρικής κίνησης – δραστηριότητας και τέλος

Η. Τη συμμετοχή σε δραστηριότητες θεατρικής παράστασης, που ως σύνθετη συλλογική διαδικασία επιτρέπει την αξιολόγηση πολλαπλών δεξιοτήτων και δραστηριοτήτων των μαθητών.

Ένα τετράδιο για το μαθητή κρίνουμε ότι θα βοηθήσει στο να έχει πλήρη εικόνα της πορείας του διδακτικού αντικειμένου αλλά και της προσωπικής του ένταξης –ενδιαφέροντος και επίδοσης στο αντίστοιχο μάθημα.

Ένας φάκελος με σημειώσεις και συμπεράσματα του εκπαιδευτικού για τους μαθητές του και την πρόοδό τους, την εξέλιξη και τη μεθοδολογία της διδασκαλίας, καθώς και ατομικές του παρατηρήσεις και προτάσεις για εναλλακτικές δυνατότητες, κρίνεται απαραίτητος για τη σωστή λειτουργία της αξιολόγησης.

Τονίζεται ιδιαίτερα στο Ενιαίο Λύκειο η ανάγκη ολόπλευρης και ενεργητικής (ο μαθητής διαδραματίζει ενεργητικό ρόλο) αξιολόγησης, έτσι ώστε να προωθείται το πνεύμα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης (ο μαθητής συμπαραγωγός της γνώσης, ουσιαστικά μέτοχος του διδακτικού αποτελέσματος, δημιουργία νέων κινήτρων για μάθηση, αυτοβελτίωση).

Η ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

1. Σκοπός

Σκοπός του μαθήματος της θεατρικής αγωγής είναι η παράλληλη και ισόρροπη ανάπτυξη του διανοητικού, ψυχικού και αισθητικού δυναμικού των μαθητών μέσω της θεωρητικής και της πρακτικής επαφής τους με την τέχνη του θεάτρου.

Ειδικότερα επιδιώκεται:

- Η ανάπτυξη της προσωπικότητας, η αισθητική καλλιέργεια, η ελευθερία της έκφρασης, η αυτογνωσία και ο αλληλοσεβασμός των μαθητών μέσα στο πλαίσιο της σχολικής μονάδας.
 - Η απόκτηση από τους μαθητές εκείνων των γνώσεων που θα τους βοηθούν να κατανοούν, να προσλαμβάνουν και να αξιολογούν το θεατρικό γεγονός, και να μετασχηματίζουν γόνιμα τη γνώση και την εμπειρία τους.
 - Η δημιουργική επαφή των μαθητών με την τέχνη του θεάτρου τόσο μέσα από τα δραματουργικά κείμενα όσο και μέσα από τη σκηνική έκφραση τους, με τελικό στόχο τη διεύρυνση των σπουδών τους ως προς το πολιτισμικό πεδίο.
 - Ο εμπλουτισμός των μεθόδων διδασκαλίας με τις αρχές και τις τεχνικές του θεάτρου (δραματοποίηση κτλ.), και επομένως η βελτίωση του προγράμματος διδασκαλίας συνολικά.
 - Η εξοικείωση των μαθητών με το περιβάλλον (το χώρο, το χρόνο, τη σκηνή).
 - Η κοινωνικοποίηση τους (συνεργασία με την ομάδα -παρτενέρ).
 - Η γνωριμία με το σώμα και τον εαυτό τους (κίνηση, χορός, ρυθμικά και πρώτα μουσικά ερεθίσματα).
 - Η ψυχο-συναισθηματική καλλιέργεια (ανάπτυξη δεξιοτήτων συνεργασίας και επικοινωνίας, αυτονομία και ελευθερία, επαφή με όλο το φάσμα των καλλιτεχνικών ειδών, κατανόηση της προσφοράς της τέχνης και της δημιουργίας στον προσδιορισμό της ταυτότητας ατόμων και κοινωνιών).
- «Η λειτουργία των μαθητών κατά το δυνατόν επαρκώς τόσο ως θεατών όσο και ως δημιουργών καλλιτεχνικού προϊόντος βάσει της διαμόρφωσης αισθητικής καλλιτεχνικής αντίληψης.
- Η επαφή με τα καλλιτεχνικά και πολιτιστικά επιτεύγματα τόσο της πατρίδας του όσο και άλλων πολιτισμών

2. Γενικές κατευθύνσεις

Ο εκπαιδευτικός οφείλει να κινηθεί δίνοντας έμφαση εξίσου στο θεωρητικό επίπεδο επαφής των μαθητών με δεδομένα και έννοιες θεάτρου και στην πρακτική εφαρμογή, δηλαδή την υλοποίηση απλών ή σύνθετων καταστάσεων που απορρέουν από δραματοποιήσεις, χάπενινγκ, σκετς ή παραστάσεις.

Το θέατρο, ως αυτοτελές μάθημα στο πρόγραμμα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, έρχεται να βοηθήσει στην ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και να συμβάλει στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας των μαθητών.

Εκτός από τη γραμματολογική ένταξη του θεατρικού κειμένου, τις ιδέες, τα μηνύματα κλπ., το δραματικό κείμενο χρειάζεται τη δημιουργική παράσταση.

3. Πρόγραμμα Σπουδών θεατρικής Αγωγής για τις τάξεις Α', Β', Γ'

Οι τεχνικές του θεάτρου που μπορούν να αξιοποιηθούν για την επίτευξη των γενικών στόχων που περιγράφονται παραπάνω είναι οι εξής:

α. Θεατρικός αυτοσχεδιασμός: Είναι μέρος του θεατρικού παιχνιδιού αλλά λειτουργεί και αυτόνομα. Ο μαθητής, μέσα από το ελεύθερο παιχνίδι, τον οργανωμένο, αυτοσχεδιασμό, την παντομίμα και τη μιμική αναπτύσσει τον προφορικό λόγο, το διάλογο, τη φαντασία, την ακρίβεια στο λόγο και την έκφραση, την επιχειρηματολογία, κ.λ.π..

β. Εργαστήριο γραφής Οι μαθητές δραστηριοποιούνται ατομικά ή ομαδικά, δημιουργούν ("συνθέσεις γραπτού λόγου, αντλώντας θέματα από τις καθημερινές τους εμπειρίες (την πραγματικότητα), μαθαίνοντας έτσι τα βασικά γνωρίσματα του δραματικού κειμένου, όπως ο διάλογος, η δράση, οι συγκρούσεις και οι χαρακτήρες. Μέσα από παρόμοιες δραστηριότητες ο « μαθητής εξοικειώνεται με τα βασικά στοιχεία του δραματικού λόγου, καλλιεργούν την εκφραστική τους ικανότητα μέσω του διαλόγου, αποκτούν αμεσότητα στην επικοινωνία και αποδίδουν με τρόπο προσωπικό τα βιώματα τους, τις εμπειρίες τους, τις προσδοκίες τους.

γ. Δραματοποίηση: Τα παιδιά αναπτύσσουν τη γλωσσική και εκφραστική ικανότητα τους μέσα από τον αυτοσχέδιο διάλογο την εικονοποίηση απλών κειμένων και την παρουσίαση τους σε θεατρικά δρώμενα. Η αμεσότητα στην επικοινωνία, η παραστατικότητα της δράσης και η βιωματικότητα, στη συμμετοχή των μαθητών αποτελούν βασικές αξίες της Δραματοποίησης.

δ. Σκετς: Πρόκειται για μία απλή μορφή θεατρικής παράστασης που εκτυλίσσεται σε περιορισμένο χώρο και χρόνο, η οποία προετοιμάζει τους μαθητές για τη συμμετοχή τους σε θεατρική παράσταση, που αποτελεί τη σύνθεση όλων των επιμέρους επιπέδων θεατρικής έκφρασης.

ε. Παρακολούθηση και ανάλυση θεατρικών παραστάσεων: Γνωριμία και συνομιλία με καλλιτέχνες που εργάζονται στο θέατρο. Επισκέψεις στους χώρους δουλειάς διαφόρων καλλιτεχνών και επισκέψεις καλλιτεχνών στο σχολείο.

4. Πρόγραμμα Σπουδών Θεατρικής Αγωγής για τις τάξεις Δ', Ε', ΣΤ

Στις τρεις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού συνεχίζεται η διδασκαλία των παραπάνω τεχνικών του θεάτρου σε αναπτυγμένη μορφή, δεδομένης της αύξησης των ικανοτήτων των μαθητών καθώς και της μεγαλύτερης συνειδητοποίησης της ομάδας και της ευαισθητοποίησης τους απέναντι στις αισθητικές εμπειρίες. Συμπληρωματικά, οι τεχνικές που διδάσκονται είναι οι εξής:

α. Θεατρικό αναλόγιο: Οι μαθητές θα εκφράσουν φωνητικά και θα αποδώσουν τις αποχρώσεις στους ρόλους, αναδεικνύοντας τις προσωπικές τους ικανότητες. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αναπτύσσεται μια κατάσταση αντίστοιχη μ' αυτή του ραδιοφωνικού θεάτρου. Η δραστηριότητα αυτή ενδείκνυται για εθνικές γιορτές και επετείους, όταν η πιθανή παράσταση θεατρικού έργου δημιουργεί προβλήματα και επιφυλάξεις για την καλλιτεχνική προετοιμασία της. Το θεατρικό αναλόγιο αποτελεί ένα μέσο έκφρασης προστάδιο της θεατρικής παράστασης, που διαθέτει καλλιτεχνική αυτοτέλεια και αυτονομία.

β. Θεατρικό δρώμενο (χάπενινγκ): θεατρική έκφραση, ικανή να πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε στιγμή και σε οποιοδήποτε χώρο, υπερβαίνοντας τα συνήθη εμπόδια. Μια μικρή ομάδα μαθητών ή έστω και ένας ή δύο μαθητές, παρουσιάζουν ένα απλό δρώμενο με πιθανή αλλά όχι υποχρεωτική τη σκηνοθετική εποπτεία του διδάσκοντος. Με κινήσεις υποκριτικής, αυτοσχεδιασμό ή προμελετημένο διάλογο δημιουργούν ένα σύντομο θεατρικό επεισόδιο.

γ) Θεατρική παράσταση: Είναι το καλλιτεχνικό είδος που συνδέει οργανικά όλες τις παραπάνω τεχνικές και γνώσεις που οι μαθητές αποκόμισαν, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη του θεάτρου στα πλαίσια του σχολείου. Η θεατρική παράσταση γίνεται σημαντικός φορέας πολιτισμού, κατ' εξοχήν μέσο αγωγής και παιδείας των μαθητών, που βοηθάει στην ψυχική και πνευματική καλλιέργεια τους, αναπτύσσοντας ολοκληρωμένα την προσωπικότητα του και συμβάλλει αποφασιστικά στην κοινωνικοποίηση των μαθητών, την ψυχοπνευματική τους καλλιέργεια, την ανάπτυξη των εκφραστικών τους δυνατοτήτων, την ομαλή του ένταξη στην ομάδα και την ανανέωση των επικοινωνιακών σχέσεων διδασκόντων διδασκομένων.

Γενικές παρατηρήσεις για τη διδασκαλία του θεατρικού παιχνιδιού

1. ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ: Το θεατρικό παιχνίδι βοηθάει το παιδί:

- Να συνειδητοποιήσει τη σύνδεση όλων των επιμέρους καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων του σχολείου, καθώς και τη σύνδεση του σχολείου με το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον.
- Να βελτιώσει την ψυχοκινητική του έκφραση και να δραστηριοποιηθεί στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό.
- Να ανακαλύψει νέες δημιουργικές δυνατότητες και τρόπους επικοινωνίας.
- Να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που προσφέρει το Θ.Π. για να αντιληφθεί τις ανθρώπινες σχέσεις και τα προβλήματα τους.
- Να εξοικειωθεί με την τέχνη του θεάτρου και όσο το δυνατόν να την προσεγγίσει.
- Να αποκτήσει θεατρική παιδεία τόσο με τη γνώση και την αίσθηση των ρόλων και των κανόνων του θεατρικού παιχνιδιού, όσο και με τη παρακολούθηση παραστάσεων.
- Να εκτιμά τα θεατρικά γεγονότα και τα σκηνικά επιτεύγματα.
- Να μπορεί, στις τελευταίες τάξεις, μέσα από τη συστηματική εφαρμογή και διαδικασία του Θ.Π., να φτάσει στην οργανωμένη παράσταση.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

Υπάρχουν τρεις βασικοί τύποι θεατρικού Παιχνιδιού:

α) Ο δάσκαλος κάνει Θ.Π. στα παιδιά.

β) Ο δάσκαλος κάνει Θ. Π. μαζί με τα παιδιά.

γ) Τα παιδιά κάνουν Θ.Π. Ο δάσκαλος διατηρεί το πλαίσιο και διευκολύνει τα παιδιά να εκφραστούν όπως θέλουν.

Ο α' τύπος αφορά κυρίως παιδιά Α' και Β' τάξης, ο β' τύπος παιδιά Γ και Δ' τάξης και ο γ' τύπος παιδιά Ε' και ΣΤ' τάξης. Φυσικά, δεν αποκλείεται κανένας από καμία τάξη.

Στη διαδικασία της ελεύθερης έκφρασης τα παιδιά πρέπει να νιώθουν ασφάλεια και να συγκροτούν ομάδα της οποίας τα μέλη να έχουν φτάσει σ' έναν ικανοποιητικό βαθμό επικοινωνίας.

Ο τύπος και οι τεχνικές που θα χρησιμοποιηθούν για την αναπαραγωγή ενός Θ.Π. καθορίζονται κατά κύριο λόγο από την ομάδα.

Ενδεικτικά το Θ.Π. ακολουθεί τις εξής τέσσερις φάσεις:

Α' Φάση

Στάδιο απελευθέρωσης. Συγκρότηση της ομάδας.

Το παιδί απευθύνεται στους άλλους με τη "στάση" και την κίνηση κι εκφράζεται με κύριο μέσο το σώμα του. Στην έκφρασή του συμβάλλουν μουσικές και εικαστικές δραστηριότητες σε συνδυασμό. Για να μπορέσει το παιδί να εκφραστεί με το σώμα θα πρέπει να μπορεί να κινηθεί μέσα στο χώρο.

Παραδείγματα ασκήσεων σωματικής έκφρασης:

- Κίνηση με δάχτυλα, καρπό, παλάμη, πέλματα, γόνατα.
- Γίγαντας - νάνος - γέρος - νέος.
- Πέρασμα από ποταμάκι, γέφυρα, βράχο-βράχο, επικίνδυνη σκάλα.
- Ακούμε κάποιον ήχο ή μια μουσική φράση και την εκφράζουμε με το σώμα.
- Πετάμε σαν πουλιά.

- Πετάμε ψηλά ένα πανί και τρέχουμε να μπορούμε από κάτω. Βρέχει - σκεπαζόμαστε.
- Κάνει ζέστη. Βγάζουμε το πανί. Κάνει κρύο - τυλιγόμαστε. Βγαίνει ο ήλιος
- το πετάμε ψηλά και τρέχουμε κ.ά.

Β' Φάση

Στάδιο παραγωγής θεμάτων.

Αφού συνειδητοποιήσουν τα παιδιά ότι με το σώμα τους μπορούν να εκφράσουν καταστάσεις, ενέργειες, επιθυμίες, ανάγκες κτλ. μπορούν στη συνέχεια να σχεδιάσουν "ιστορίες", "μύθους" με εσωτερική ενότητα (αρχή, μέση, τέλος). Για παράδειγμα: Στην Α' φάση "διηγούνται το πέρασμα στενού γεφυριού" εκφράζουν το φόβο, την απειλή, επιτίθενται κ.ά. στη φάση αυτή "συνθέτουν" τα παραπάνω σε ενιαίο μύθο, σύμφωνα με το γνωστό μύθο του Αισώπου με τις δύο κατοικίες. Στη φάση αυτή έχουμε παραγωγή ενός σεναρίου με αρχή, κορύφωση μέσα από κάποια πλοκή και λύση καθώς και τη διαμόρφωση του χώρου της "σκηνικής δράσης".

Γ' Φάση

Στάδιο εκτέλεσης - Σκηνικός αυτοσχεδιασμός

Είναι η φάση της εκτέλεσης των προσχεδιασμένων. Στη διάρκεια αυτής της φάσης τα παιδιά ανακαλύπτουν τις προεκτάσεις ενός ρόλου, συνειδητοποιούν (τη διαλεκτική σχέση με τα άλλα πρόσωπα, την έμμεση αίσθηση των αντίστοιχων με το ρόλο τους βιωμάτων.

Δ' Φάση

Σημείο ανάλυσης και επεξεργασίας

Το Θ.Π. μπορεί να θεωρηθεί ολοκληρωμένο με την τρίτη φάση. Μπορεί όμως να ακολουθήσει συζήτηση επάνω στις δραστηριότητες που προηγήθηκαν και στις αντιδράσεις που δημιούργησαν.

Ο ρόλος του δασκάλου σ' όλες τις φάσεις είναι ρόλος εμπνευστή και όχι παρεμβατικός. Ο εμπνευστής συμμετέχει στις συγκινήσεις και στα δρώμενα του Θ.Π., χωρίς να τα καθορίζει, να τα επιβάλλει ή να τα αξιολογεί.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Διαδικασία της δραματοποίησης

(Τάκης Τζαμαργιάς)

Η παιδαγωγική μας ερώτηση είναι πώς αντιμετωπίζουμε στην τάξη τη δραματοποίηση.

Η δραματοποίηση είναι ένας παιδαγωγικός τρόπος που οδηγεί το παιδί να βιώσει και να μεταλλάξει σε εμπειρίες τις πληροφορίες-γνώσεις και τις συνειδητές και ασυνείδητες ποιότητες του εσωτερικού του κόσμου, εκφράζοντας τες δυναμικά μέσα απ' το σώμα του και το λόγο του στον εξωτερικό κόσμο,

Η δραματοποίηση στο χώρο του σχολείου οδηγεί σε πολυσυνάντηση. Συνάντηση με τον άλλον, με τη γνώση, με το χρόνο, με το χώρο, με τα πρόσωπα αλλά και με τον εαυτό μας.

Η δραματοποίηση δεν είναι μόνο μια δραστηριότητα αισθητικής αγωγής. Είναι ένας τρόπος βίωσης του σχολικού γίνεσθαι, που είναι η ίδια η ζωή του Παιδιού.

Είναι ένας αρμός, ένα ιδιαίτερο δέσιμο των τεχνών, των γνώσεων και του είναι του παιδιού. Είναι ένα κλειδί που οδηγεί στο πεδίο της δημιουργικής σκέψης, σύνθεσης και δράσης. Μέσα απ' το ασαφές, το αόριστο, το ανέκφραστο οδηγεί στο μορφοποιημένο, σε μια πρωτοφανέρωτη πολλές φορές παρουσίαση του εαυτού μας και των άλλων.

Γι' αυτό ακριβώς-περιορισμοί χρόνου, προγράμματα, προκατασκευασμένες φόρμες, προκαθορισμένα θέματα και οποιοδήποτε πλαίσιο ή περιορισμός αντίκειται στην επίτευξη της ή αναπόφευκτα την υποβαθμίζει σε μια κοινή δραστηριότητα στο σχολείο.

Η δραματοποίηση επιβάλλει η ίδια τα θέματα της σύμφωνα με τη σύνθεση της ομάδας, επιβάλλει η ίδια τη ροή της και το ρυθμό της, επιβάλλει η ίδια τη διάρκεια της, επιβάλλει η ίδια το τέλος της. Μέσα της γεννιέται, επεξεργάζεται και εναρμονίζεται η οποιαδήποτε γνώση. Είναι ένας αυτο-τόπος δράσης, έκφρασης, δημιουργίας και όχι μια απλή δραστηριότητα του σχολείου. Γι' αυτό της οφείλεται ο ανάλογος σεβασμός. Σεβασμός σ' αυτό που είναι και προσφέρει. Και προπαντός δεν είναι θέαμα και δε μπορεί να αντιμετωπίζεται έτσι. Αντιθέτως οδηγεί στη θέαση του εαυτού μας και των άλλων μέσα από μας και τους άλλους.

Εκτός όμως απ' το σεβασμό στο χρόνο εκκίνησης, ροής, τέλους, στα πρόσωπα και στα θέματα, χρειάζεται η γνώση μιας τεχνικής και η εφαρμογή της για να μπορέσει το παιδί να εκφραστεί, να βιώσει και να βιωθεί σ' αυτή τη δράση.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ξεκινήσει να εργάζεται με τον ίδιο τον εαυτό με συμμετοχή του σε ομάδες, να ενημερώνεται παράλληλα απ' τα βιβλία που κυκλοφορούν και να ξεκινά την εργασία του στο συγκεκριμένο χώρο. Οι εμπειρίες του αυτές, περισσότερο από καθετί άλλο, θα τον οδηγήσουν στην κατάκτηση της τεχνικής. Για τον εκπαιδευτικό άλλωστε ούτος είναι ένας χώρος δημιουργίας συνυφασμένος με την προσωπικότητα του. Κάθε ένας χαράσσει τη δική του εξελικτική πορεία σε σχέση με την ιδιαιτερότητα και το δυναμικό της ομάδας του.

Τη δραματοποίηση ενταγμένη στο χρόνο μπορούμε να τη χωρίσουμε σε τρία στάδια:

- 1) Εισαγωγή στη δραματοποίηση
- 2) Καθαυτό δραματοποίηση
- 3) Αξιολόγηση

1) Εισαγωγή στη δραματοποίηση. Το στάδιο της εισαγωγής στη δραματοποίηση είναι γενικότερο στάδιο προετοιμασίας, που αφορά σε ποικίλες και επί μέρους εκφράσεις'.

Περιλαμβάνει ασκήσεις σώματος, ασκήσεις χεριών, ποδιών, ματιών, στόματος, συντονισμού, αποσυντονισμού, αισθητηριακές ασκήσεις, ασκήσεις συγκέντρωσης, χαλάρωσης, προσοχής, σιωπής, παρατηρητικότητας, μνήμης, δημιουργικότητας, ρυθμού, κινητικότητας, μίμησης, έκφρασης, μουσικής, ηχομιμητικής, ασκήσεις δυναμικού ομάδας, καθρέφτες, όνειρα, αυτοσχέδιες όπερες, παντομίμα, συνθέσεις μύθων, παρουσιάσεις

παροιμιών, τηλεφωνικές συνδιαλέξεις, ποικίλα δρώμενα, θεματικά στιγμιότυπα, σκίες, θεατρικά παιχνίδια με σύμμικτα μέσα κ.α.

Μια ομάδα μπορεί να προετοιμάζεται αρκετό χρονικό διάστημα στις ασκήσεις αυτές και τα θεατρικά παιχνίδια και ν' αναπτύσσει βαθμηδόν την εκφραστικότητα της.

Κάθε απόπειρα όμως προς δραματοποίηση μπορεί ν' αρχίζει απ' το στάδιο αυτό της προετοιμασίας με το πρόγραμμα των ασκήσεων, που η επιλογή τους γίνεται απ' τον εκπαιδευτικό ή τα ίδια τα παιδιά.

2) **Καθαυτό δραματοποίηση**, θα μπορούσαμε να οριοθετήσουμε την απαρχή της στην παροχή οπτικών ή ακουστικών ερεθισμάτων για τη δημιουργία ενός μύθου, μιας ιστορίας, ενός παραμυθιού και το τέλος της στην ολοκληρωμένη ροή έκφρασης, που διέπεται απ' το λόγο.

3) **Αξιολόγηση**. Η πρώτη αξιολόγηση γίνεται αμέσως μετά την καθαυτό δράση και συνίσταται στην κριτική ανάλυση της δραματοποίησης εκ μέρους των μελών της ομάδας και της ίδιας της στάσης των μελών της ομάδας απέναντι σ' αυτή. Εδώ αναλύεται το βιωθέν απ' τους ίδιους τους βιώσαντες ως προς τη σύνθεση του μύθου, ως προς τους ρόλους που επέλεξαν, ως προς τη συναισθηματική φόρτιση των μελών, την πορεία και εξέλιξη της δραματοποίησης. Επίσης προτείνονται και συζητιούνται δυνατότητες μεταλλαγής του μύθου και της δραματοποίησης του.

Η αξιολόγηση αυτή μπορεί να έχει πολλές μορφές. Μπορεί νάνοι συζήτηση σε κύκλο, μπορεί να 'ναι ζωγραφική, μπορεί να ναι μια κολλητική εργασία, με στοιχεία απ' αυτά που χρησιμοποιήθηκαν στη δραματοποίηση, μπορεί να ναι ένα ημερολόγιο με στίχους, σκίτσα, φωτογραφίες, κείμενα, που φτιάχνουν τα παιδιά.

Ακολουθεί η αξιολόγηση, που γίνεται αμέσως μετά από τον εκπαιδευτικό (ως πρακτικά), που μπορεί πολύ σύντομα να καταγράψει την πορεία της δραματοποίησης και στοιχεία της συμμετοχής και δράσης των μελών και να συλλέξει διάφορα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν στη δραματοποίηση. Επίσης αξιολόγηση μπορεί να γίνεται περιοδικά απ' τον εκπαιδευτικό μια φορά το μήνα. Εδώ μπορεί να καταγράψει την εξελικτική πορεία της δραστηριότητας αυτής, των μελών και τις επιδράσεις τους.

Αξιολόγηση γίνεται στο τέλος μιας συγκεκριμένης σχολικής περιόδου απ' τον ίδιο. Η αξιολόγηση αυτή καλό είναι να συμπληρώνεται με συνεντεύξεις ή έστω με ερωτηματολόγια, που απευθύνει ο εκπαιδευτικός στους γονείς, ώστε να διαμορφώνεται η εικόνα του παιδιού και η στάση του και έξω απ' το σχολικό Χώρο.

Η αξιολόγηση γενικά αποτελείται από τρία σκέλη. Το πρώτο αφορά στα μέλη της ομάδας, το δεύτερο στην ίδια τη διαδικασία της δραματοποίησης και το τρίτο ως αυτοκριτική στην ίδια την εργασία του εκπαιδευτικού, τη στάση του, την προσωπική του πορεία και το μελλοντικό τους προγραμματισμό.

Καθαυτό (κυρίως) δραματοποίηση

α) **Αφόρμηση**. Με διάφορα ερεθίσματα οπτικά, όπως εικόνες από εφημερίδες και περιοδικά, φωτογραφίες, κάρτες, αφίσες, λέξεις, τίτλους, κείμενα ζωγραφικές, διαφάνειες, .Κάρτες από παιδαγωγικά παιχνίδια, αντικείμενα, κ.α. καθώς και ακουστικά, όπως μουσική, ήχους κ.α., τα μέλη της ομάδας συνθέτουν ιστορίες, μύθους, παραμύθια.

Αφού συντεθεί η ιστορία με βάση τα ερεθίσματα, η ομάδα επαναλαμβάνει πολύ σύντομα τα κύρια σημεία της ιστορίας, τις σκηνικές-νοηματικές ενότητες. π. χ. α) Οι εργαζόμενοι σε μια τράπεζα φτάνουν στην εργασία τους το πρωί και καθένας πηγαίνει στη θέση του. β) Μπαίνουν στην τράπεζα τρεις ύποπτοι. Οι εργαζόμενοι αναστατώνονται και με τρόπο ειδοποιούν την αστυνομία. γ) Οι αστυνομικοί περικυκλώνουν την τράπεζα και περιμένουν. δ) Οι τρεις ύποπτοι το υπονιάζονται και αναχωρούν άπρακτοι.

β) Χωρισμός σε ρόλους. Μετά την υπογράμμιση των σκηνικών-νοηματικών ενοτήτων διαχωρίζονται οι ρόλοι. Κάθε μέλος της ομάδας επιλέγει το ρόλο του. Ο ρόλος μπορεί νάνοι

ομαδικός ή προσωπικός π.χ. α) Οι πολίτες της αρχαίας Αθήνας. β) Η Αθηνά. γ) Ο Ποσειδώνας.

Ο α' ρόλος είναι ομαδικός, ο β' και ο γ' προσωπικός. Αν υπάρξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για προσωπικούς ρόλους τότε ο συντονιστής της ομάδας μπορεί, είτε να πολλαπλασιάσει τους ρόλους αυτούς π.χ. να βάλει κι άλλους θεούς απ' το δωδεκάθεο, είτε να προτείνει τη μετατροπή των προσωπικών ρόλων σε ομαδικούς π.χ. ο ρόλος της Αθηνάς μπορεί να παιχτεί από μια ομάδα παιδιών που θα κρατάνε ένα ανδρείκελο, την Αθηνά. Επίσης μπορεί να προτείνει να επαναληφθεί η δραματοποίηση ώστε να επιλέξουν προσωπικούς ρόλους, όσοι δεν είχαν αυτή τη δυνατότητα προηγουμένως.

Ακόμα σύμφωνα με τις ανάγκες της ομάδας μπορεί να προστεθούν ρόλοι ουδέτεροι και βοηθητικοί π.χ. δέντρα, λουλούδια, βουνά, ποτάμια, ώστε να πάρουν μέρος σ' αυτά όσα παιδιά διστάζουν ή διακατέχονται από αναστολές.

Αν η δραματοποίηση είναι στην αρχή της, δηλαδή είναι ένας νέος τρόπος ζωής στο σχολείο, ίσως να απαιτείται ο συντονισμός του εκπαιδευτικού για το διαχωρισμό των ρόλων.

Ερωτήσεις εκ μέρους του εκπαιδευτικού όπως, «ποιος θέλει να είναι υπουργός;», «ποιος θέλει να είναι δήμαρχος;», «ποιοι θέλουν να είναι πολίτες;», διευκολύνουν την ανάληψη των ρόλων.

γ) **Στάδιο προετοιμασίας.** Αφού γίνει ο διαχωρισμός και η ανάληψη των ρόλων, τα παιδιά χωρίζονται σε υποομάδες. Κάθε ομάδα απομονώνεται σε μια γωνιά του προσφερόμενου χώρου και αρχίζει να προετοιμάζεται. Η προετοιμασία μπορεί να περιλαμβάνει κατασκευή απλών σκηνηκών, κοστούμιών, κατασκευών καθώς και σκηνοθετικές διασαφήσεις. Επίσης καθορίζονται η μουσική υπόκρουση, ο τρόπος παρουσίασης, τα πρόσωπα που μιλάνε, ο τρόπος ομιλίας (προσωπικός, ομαδικός, προσωδιακός, αυθόρμητος, ποιητικός). Μετά την προετοιμασία της κάθε ομάδας συγκεντρώνονται όλα τα μέλη και συζητάνε τα επί μέρους σκηνοθετικά στοιχεία και τον τρόπο διασύνδεσης της ιστορίας π.χ. αν θα υπάρχει αφηγητής ή αν θα ακολουθεί η μία σκηνή μετά την άλλη, (πράγμα που απαιτεί εξοικείωση των παιδιών με τη δραματοποίηση), τα μέσα που θα χρησιμοποιήσουν, αν θα προβάλλονται διαφάνειες και πότε, αν θα υπάρχει μουσική υπόκρουση και πότε, αν η μουσική υπόκρουση θάναυ αυτοσχέδια από μια ομάδα παιδιών ή θα προέρχεται από ένα δίσκο ή μια κασέτα, αν θα υπάρχει φωτισμός, αν θα ενσωματωθούν επί μέρους ασκήσεις ή θεατρικά παιχνίδια κ.λπ.

δ) **Στάδιο σύνθεσης.** Τα παιδιά δοκιμάζουν στο χώρο τις πρώτες σκηνοθετικές τους επινοήσεις. Συνήθως εδώ παίζουν την ιστορία τους σε παντομίμα. Αυτό συντελεί στη συγκέντρωση των παιδιών, στη ροή της ιστορίας και στην οργάνωση και συγκρότηση τους. Επίσης με τον τρόπο αυτόν αναπτύσσεται η εκφραστικότητα τους και η επινοητικότητα σε επίπεδο εφαρμογής.

ε) **Στάδιο έκφρασης.** Αρχίζει η δραματοποίηση. Τα παιδιά με το σημείο εκκίνησης, που έχουν προκαθορίσει, αρχίζουν να εκφράζονται. Μετά τις πρώτες τους δοκιμές και την παντομίμα εκφράζονται και με λόγια. Αν η ομάδα το επιθυμεί μπορεί πάλι να κάνει τη δοκιμή της, αν όχι, μπορεί να εισέλθει κατευθείαν στη δραματοποίηση. Η δραματοποίηση ρέει. Εδώ ο εκπαιδευτικός αν θέλει, μπορεί να υιοθετήσει διαφορές στάσεις, π.χ. να διαθέσει τον εαυτό του ως συνδετικό κρίκο, αν παρουσιαστεί κάποια δυσκολία. Η δραματοποίηση τελειώνει με μια κίνηση σαφή, που μπορεί να έχει προσυμφωνηθεί ή όχι.

Μετά από την πρώτη έκφραση και αφού γίνει η πρώτη αξιολόγηση η ομάδα μπορεί να ξαναπαρουσιάσει το ίδιο θέμα, αν το επιθυμεί με τις ανάλογες τροποποιήσεις, που έχει αποφασίσει ή με αλλαγές προσώπων στους διάφορους ρόλους.

Σ' όλη την εξελικτική πορεία απ' την αρχή μέχρι το τέλος, παρά την ύπαρξη ιστορίας ή μύθου η ομάδα έχει τη δυνατότητα αυτοσχεδιασμού. Ο καθένας σε αλληλεξάρτηση με τους άλλους αυτοσχεδιάζει και επιβάλλει τα οχήματα του. ενώ συντονίζεται μ' αυτά των άλλων.

Δεν υπάρχουν οχήματα στατικά, αλλά όλα βρίσκονται ο' .ένα γίγνεσθαι. Ο εκπαιδευτικός είναι εκείνος που θα οδηγήσει την ομάδα να υπερβεί τη στερεοτυπία της και να προσφερθεί σε δημιουργικά ανοίγματα.

Κάθε συγκεκριμένη δραματοποίηση μπορεί να ξεκινά απ' το στάδιο της εισαγωγής με ασκήσεις. Η επιλογή τους γίνεται με κριτήριο τη σύσταση της ομάδας και τις διαθέσεις και ανάγκες της στο συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Άλλοτε προκύπτει ανάγκη για ασκήσεις χαλάρωσης ή κινητικά παιχνίδια. Άλλοτε για ασκήσεις συντονισμού, αισθητηριακές κ.λπ. ανάγκη, που η ευαισθησία του εκπαιδευτικού μπορεί να διαγνώσει. Αυτή η προθέρμανση συνήθως λειτουργεί θετικά προς συγκρότηση, συγκέντρωση και ψυχοκινητική προετοιμασία της ομάδας.

Μπορεί όμως η ομάδα να ξεκινά κατευθείαν με τη δραματοποίηση. Πολλές φορές τα παιδιά επιθυμούν αυθόρμητα και παρορμητικά να παίξουν κάτι που έχουν διαβάσει και έτσι αναβλύζει η έκφραση της επιθυμίας τους:

«Αυτό. να το παίξουμε*».

Στην περίπτωση αυτή ήδη υπάρχει ένας μύθος, ένα κείμενο, μια ιδέα και μπορεί η δραματοποίηση ν' αρχίσει από δω. Δηλαδή, άλλοτε η ομάδα διέρχεται απ' όλα τα στάδια κι άλλοτε όχι. Επίσης άλλες φορές μερικά στάδια υπερπηδώνται ή συμπυκνώνονται. Από δω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η δραματοποίηση δεν διέπεται από «δέον γενέσθαι», αλλά κάθε έκφραση ακολουθεί τη δική της εξελικτική πορεία, τόσο που εμείς πολλές φορές γινόμαστε εκστατικοί θεωροί της.

Θέατρο στην εκπαίδευση

Ένθετο "Παιδεία και Κοινωνία" της Αυγής

Ημερομηνία δημοσίευσης: 29/05/2011

Νατάσα Μερκούρη

Η αναγκαιότητα της θεατρικής παιδείας σε κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης είναι πλέον δεδομένη παγκοσμίως και, όπου τίθεται υπό συζήτηση ή –ακόμα χειρότερα– υπό αμφισβήτηση, τότε δρομολογείται οπισθοδρόμηση σε θέματα εκπαίδευσης και πολιτισμού. Το παρόν κείμενο, και στα δύο του μέρη, δε φιλοδοξεί να αποτυπώσει πλήρως τη θέση του θεάτρου στην εκπαίδευση στην Ελλάδα και σε χώρες του εξωτερικού. Δίνει όμως μια αρκετά κατατοπιστική εικόνα της θεατρικής παιδείας στο κάθε εκπαιδευτικό σύστημα κρατώντας αποστάσεις, ενίοτε και επιφυλάξεις, για το πόσο υλοποιούνται στην πράξη όσα προτείνει το εκάστοτε αναλυτικό πρόγραμμα.

Στην Ελλάδα, ο όρος «θέατρο στην εκπαίδευση» είναι γενικός και περιλαμβάνει το θεατρικό παιχνίδι, τη δραματοποίηση, το εκπαιδευτικό δράμα, τα θεατροπαιδαγωγικά προγράμματα, ποικίλες θεατρικές τεχνικές και δραστηριότητες. Στο εξωτερικό, παρατηρείται σύγχυση σε θέματα ορολογίας λόγω της πολυμορφίας των μοντέλων. Διαφορετικό περιεχόμενο έχουν τα Drama, Drama Education, Drama in Education, Theatre in Education, Theatre and Education, Théâtre Éducation κ.ο.κ. Γι' αυτό και υιοθετήθηκε, στα ελληνικά, ο ευρύτερος όρος «θέατρο/δράμα» για τη θεατρική παιδεία στο εξωτερικό συνολικά.

Από τη μέχρι τώρα εφαρμογή του στο πλαίσιο αναλυτικών προγραμμάτων αλλά και έξω από αυτά προκύπτει ότι το θέατρο μπορεί να είναι αυτόνομο διδακτικό αντικείμενο, διδακτική μέθοδος και μέσο κοινωνικής παρέμβασης. Και αυτόνομη, μορφή τέχνης. Όποιο όμως και αν είναι το περιεχόμενο του μαθήματος, με όποιο τρόπο και αν εφαρμόζεται, κοινός παρονομαστής παραμένει ότι βρίσκεται σε συνεχή διάλογο με την κοινωνία, όπως και το ίδιο το θέατρο. Το θέατρο στην εκπαίδευση στοχεύει, σήμερα περισσότερο παρά ποτέ, στην ανάπτυξη και καλλιέργεια των δεξιοτήτων των μαθητών, στη δημιουργία ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων, πολιτών με κοινωνική συνείδηση, σε περιβάλλον αυτενέργειας, συνεργατικότητας, συλλογικότητας, δημοκρατικής σκέψης και πρακτικής.

Μετά τη μεταπολίτευση, το 1979 προτείνεται για πρώτη φορά να αξιοποιηθούν στο αναλυτικό πρόγραμμα τα θεατρικά κείμενα και η ερμηνεία τους. Από το 1975 έχει ήδη επιτραπεί η προετοιμασία και διεξαγωγή θεατρικών παραστάσεων στα σχολεία, οι οποίες αποτελούν μέρος των δράσεων των Μαθητικών Κοινοτήτων. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 ξεκινά ο διάλογος γύρω από τη θεατρική παιδεία στο σχολείο και οργανώνεται το 1983 το Α' Σεμινάριο Θεατρικής Παιδείας στην Αναργύρειο Σχολή Σπετσών. Το σχολικό έτος 1985-1986 λειτουργεί για πρώτη φορά το πρόγραμμα «Μελίνα» με έμφαση στην «πολιτισμική διάσταση της εκπαίδευσης (θέατρο, εικαστικά, μουσική, χορός, σύγχρονες οπτικοακουστικές μορφές τέχνης)». Αφορούσε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και διακρινόταν σε οκτώ προτεινόμενες δράσεις. Το 1990 το μάθημα της Θεατρικής Παιδείας χαρακτηρίζεται προαιρετικό, οδηγεί συχνά σε θεατρική παράσταση και γίνεται σε βάση υπερωριακή για τους εκπαιδευτικούς, με χρηματοδότηση από φορείς του Δημοσίου. Οι μαθητικοί θεατρικοί αγώνες, που είχαν ξεκινήσει άτυπα από το 1989, θεσπίζονται το 1992-1993 με πρωτοβουλία της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρίας και του Θεάτρου Τέχνης «Κάρολος Κουν».

Το μάθημα της Αισθητικής Αγωγής (εικαστικά, μουσική, θέατρο) στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ήδη προβλέπεται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών από το 1990. Η θεατρική αγωγή όμως εντάσσεται με σχολικό εγχειρίδιο για την Ε' και ΣΤ' τάξη επίσημα το 2006, όχι

χωρίς διαμαρτυρίες για την απαραίτητη πλην ελλιπή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Έτσι, ο «χάρτης» του μαθήματος της Αισθητικής Αγωγής διαμορφώνεται ως εξής: 4 ώρες για την Α' και τη Β' δημοτικού, 3 ώρες για τη Γ' και τη Δ' δημοτικού και 2 ώρες για την Ε' και τη ΣΤ' δημοτικού. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα προβλέπει διδασκαλία και των τριών μαθημάτων και προτείνει συγκεκριμένες δραστηριότητες ανά θεματική ενότητα. Παράλληλα, προτείνεται η χρήση θεατρικών τεχνικών στη διδασκαλία της ελληνικής και των ξένων γλωσσών, καθώς και των μαθηματικών. Στο Ολοήμερο Σχολείο το μάθημα της θεατρικής αγωγής είναι προαιρετικό. Στην Ευέλικτη Ζώνη, η οποία ακόμα εφαρμόζεται αλλά με λιγότερη συμμετοχή, επίσης προβλέπεται ως διδακτικό αντικείμενο.

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις έμφαση δίνεται στην παιδαγωγική αξία της χρήσης του θεάτρου στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στόχος είναι η πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, η καλλιέργεια της δημιουργικότητας, η άσκηση στην ομαδική εργασία, η ενίσχυση της συλλογικότητας χωρίς να παραβλέπεται και η απόκτηση γνώσεων για τη δημιουργία και την αποτίμηση του καλλιτεχνικού προϊόντος.

«Στο Γυμνάσιο το μάθημα του Θεάτρου εντάσσεται στο πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών Σχολικών Δραστηριοτήτων καθώς και στο πλαίσιο της εκπόνησης διαθεματικών σχεδίων εργασίας γενικά και ειδικότερα στην Ευέλικτη Ζώνη» όσο αυτή εφαρμοζόταν. Παρ' ολ' αυτά, το θέατρο διδάσκεται στο πλαίσιο του μαθήματος της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στη Γ' Γυμνασίου και στο μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας από μετάφραση (Δραματική Ποίηση- Ελένη του Ευριπίδη, Όρνιθες του Αριστοφάνη) στην ίδια τάξη. Στα νέα σχολικά εγχειρίδια της Δραματικής Ποίησης προβλέπεται ομάδα ερωτήσεων και εργασιών εστιασμένων στην παραστασιακή πλευρά των θεατρικών κειμένων («Ας γίνουμε θεατές») καθώς και πληθώρα φωτογραφιών από παραστάσεις αρχαίου δράματος, κυρίως των υπό εξέταση έργων. Δραστηριότητες θεατρικού χαρακτήρα προτείνονται και στα μαθήματα της Γλώσσας, ελληνικής και ξένων, της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, της Ιστορίας, των Εικαστικών.

Στο Λύκειο, από το 1998-1999 μέχρι το 2010-2011, το μάθημα Στοιχεία Θεατρολογίας συμπεριλαμβάνεται στο δίωρο μάθημα επιλογής Αισθητική Αγωγή στην Α' Λυκείου, όπου συνυπάρχει με τα εικαστικά και τη μουσική. Επίσης στη Β' Λυκείου διδάσκεται η Αντιγόνη του Σοφοκλή στο πλαίσιο του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας από πρωτότυπο.

Στα Καλλιτεχνικά Γυμνάσια και Λύκεια, στην Κατεύθυνση Θεάτρου-Κινηματογράφου διδάσκονται ως υποχρεωτικά, σε ό,τι αφορά στο θέατρο, κινησιολογία, υποκριτική, φωνητική – ορθοφωνία, δραματοποίηση κειμένου, αυτοσχεδιασμός, θεατρικό παιχνίδι, αγωγή προφορικού λόγου, Ιστορία Θεάτρου και ως επιλογής στο Λύκειο σκηνογραφία, μουσικό θέατρο και Ιστορία κοστουμιού. Στα Πειραματικά Σχολεία (δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια) προβλέπεται η διδασκαλία της θεατρικής αγωγής στο πλαίσιο του μαθήματος της Αισθητικής Αγωγής, μαζί με τα εικαστικά και τη μουσική.

Πέρα από το πλαίσιο του Αναλυτικού Προγράμματος, υλοποιούνται στα σχολεία πολιτιστικά προγράμματα θεατρικής παιδείας ή θεατροπαιδαγωγικά προγράμματα με θέματα όπως η πολυπολιτισμικότητα, η ταυτότητα, η θρησκευτική ετερότητα, οι εξαρτήσεις, τα δικαιώματα του παιδιού κ.α., καθώς και προγράμματα περιβαλλοντικά ή αγωγής υγείας, στα οποία χρησιμοποιούνται συχνά θεατρικές τεχνικές. Παρουσιάζονται είτε ολοκληρωμένα είτε δειγματοληπτικά στο τέλος κάθε σχολικού έτους σε διοργανώσεις των οικείων Διευθύνσεων ή σε φεστιβάλ. Καλλιτεχνικοί φορείς υλοποιούν επίσης εκπαιδευτικά προγράμματα για

μαθητές και για ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες νέων (τσιγγανόπαιδες, μουσουλμανόπαιδες, μετανάστες).

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, το Θέατρο στην Εκπαίδευση περιλαμβάνει διαφορετικά αντικείμενα (κουκλοθέατρο, θέατρο σκιών, δραματοποίηση, θεατρικό παιχνίδι, διδακτική και παιδαγωγική του θεάτρου στην εκπαίδευση κ.α.). Το μάθημα διδάσκεται στα παιδαγωγικά τμήματα των πανεπιστημιακών σχολών (Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία – Ε.Κ.Π.Α., Τμήμα Προσχολικής Αγωγής – Α.Π.Θ., Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης – Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας). Η διδασκαλία του, είτε ως υποχρεωτικού μαθήματος είτε ως μαθήματος επιλογής, περιλαμβάνεται και στους Οδηγούς Σπουδών των Τμημάτων Θεατρικών Σπουδών του Ε.Κ.Π.Α., του Α.Π.Θ., του Πανεπιστημίου Πατρών και του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Το μάθημα της θεατρικής αγωγής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση καλούνται να διδάξουν οι εκπαιδευτικοί και πρόσφατα θεατρολόγοι, απόφοιτοι των παραπάνω σχολών. Το ζήτημα της επιμόρφωσης, ακανθώδες. Οι αρμόδιοι φορείς του Δημοσίου δεν έχουν δραστηριοποιηθεί όσο το απαιτούν οι συνθήκες. Διοργανώνονται, στις εκάστοτε Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης συχνά σε συνεργασία με άλλους φορείς, βιωματικά εργαστήρια θεατρικής παιδείας συνήθως σύντομης διάρκειας. Στην ανάγκη για επιμόρφωση ανταποκρίνονται επιστημονικοί φορείς όπως το Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση, ο Πανελλήνιος Επιστημονικός Σύλλογος Θεατρολόγων, ο Σύλλογος Αποφοίτων του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Πατρών, ο Πανελλήνιος Σύλλογος Εκπαιδευτικού Δράματος, η UNIMA-ελληνικό τμήμα της Διεθνούς Ένωσης Κούκλας και πληθώρα ιδιωτικών φορέων (εργαστήρια δραματικής τέχνης, κουκλοθέατρου, θεατρικού παιχνιδιού, δραματικές σχολές, Μ.Κ.Ο. κ.α.). Η επιμόρφωση περιλαμβάνει κυρίως βιωματικά θεατρικά εργαστήρια για εκπαιδευτικούς ή για εμψυχωτές νεανικών ομάδων, επιστημονικά συνέδρια, ημερίδες, θεατρικές κατασκηνώσεις.

Σημαντική και διαρκώς αυξανόμενη είναι και η ελληνόγλωσση επιστημονική βιβλιογραφία και το εκπαιδευτικό υλικό που συνοδεύουν τις παραπάνω δραστηριότητες των πανεπιστημιακών τμημάτων και των επιστημονικών φορέων (επιστημονικές μελέτες, πρακτικά διεθνών συνεδρίων, επιστημονικό περιοδικό Εκπαίδευση και Θέατρο, καταγραφή βιωματικών εργαστηρίων, εκπαιδευτικό υλικό θεατροπαιδαγωγικών προγραμμάτων).

Σε άλλες χώρες

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η θέση του θεάτρου/δράματος στην εκπαίδευση σε άλλες χώρες. Ενδελεχής έρευνα θα ήταν απαγορευτική στις παρούσες συνθήκες. Η επιλογή των παρακάτω χωρών έγινε με κριτήριο τη σταθερότητα της παρουσίας της θεατρικής αγωγής στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών τις τελευταίες δεκαετίες.

Στη Γαλλία ισχύει από το 1980 μέχρι σήμερα το Partenariat, το οποίο θεσμοθετήθηκε από τα Υπουργεία Παιδείας και Πολιτισμού. Τα προηγούμενα 20 χρόνια οι προσπάθειες που γίνονταν να ενταχθεί το θέατρο στην εκπαιδευτική διαδικασία ήταν σποραδικές, όχι όμως και αμελητέες. Το Partenariat είναι η επίσημη συνεργασία ανάμεσα σε έναν καλλιτέχνη και έναν εκπαιδευτικό στο πλαίσιο του σχολείου, με στόχο την από κοινού διδασκαλία του μαθήματος της θεατρικής αγωγής. Η εφαρμογή του είναι υποχρεωτική για το συγκεκριμένο μάθημα, το

οποίο περιλαμβάνει θεατρικό εργαστήριο με συγκεκριμένο θέμα, ανταλλαγή ιδεών ανάμεσα στα μέλη της ομάδας, υλοποίηση και παρουσίαση σε κοινό.

Η διδασκαλία γίνεται στο πλαίσιο του ωρολόγιου προγράμματος κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Η ANRAT (Association Nationale de Recherche et d'Action Théâtrale) είναι η επίσημη επιστημονική ένωση για την έρευνα και τη θεατρική πράξη στην εκπαίδευση στη Γαλλία, η οποία στηρίζει το θεσμό του Partenariat με προγράμματα επιμόρφωσης, επιστημονικές εκδόσεις, εκπαιδευτικό υλικό και παρακολούθηση των επιμέρους προγραμμάτων. Το Partenariat ως θεσμός αξιολογείται κάθε χρόνο. Οι στόχοι του γίνονται αντικείμενο επαναδιαπραγμάτευσης ανάλογα με τις δυσκολίες στην εφαρμογή, τις απαιτήσεις όλων των συμβαλλόμενων μερών και τις συνθήκες μέσα στις οποίες αυτό υλοποιείται.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο το θέατρο/δράμα αποτελεί διδακτικό εργαλείο στο σχολείο ήδη από τη δεκαετία του '50. Η πολυμορφία της θεατρικής αγωγής στην Αγγλία έχει καθιερώσει διαφορετικές σχολές, οι οποίες έχουν επηρεάσει πολλές ευρωπαϊκές και μη χώρες (Drama in Education, Process Drama, Drama Education, Theatre in Education κ.α.). Σύμφωνα με το βρετανικό αναλυτικό πρόγραμμα, το εκπαιδευτικό δράμα διδάσκεται ως μάθημα επιλογής σε πολλά σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αποτελεί κυρίως μέθοδο διδασκαλίας πρόσφορη για πολλά διδακτικά αντικείμενα, όπως γλωσσικά μαθήματα, αγωγή υγείας, πολιτική αγωγή, περιβαλλοντική εκπαίδευση κ.α. Σχολεία όμως προσφέρουν στο πρόγραμμά τους μάθημα Θεάτρου/Δράματος. Το Arts Council προβλέπει συγκεκριμένη στοχοθεσία σε ό,τι αφορά τη θεωρητική γνώση και την πρακτική εφαρμογή, και προτείνει θεατρικές δραστηριότητες ανά βαθμίδα (και ηλικιακό επίπεδο) εκπαίδευσης.

Σε πανεπιστημιακά τμήματα προσφέρονται μαθήματα προπτυχιακού επιπέδου ειδικά για το θέατρο/δράμα στην εκπαίδευση, καθώς και μεταπτυχιακοί τίτλοι. Παράλληλα, η ευρεία πρακτική πλαισιώνεται από συνεχή ενδεδειγμένη έρευνα και την αντίστοιχη βιβλιογραφία, προσιτή για όλους όσους διδάσκουν ή χρησιμοποιούν το θέατρο/δράμα στο σχολείο ή σε δραστηριότητες εκτός τάξης. Στο χώρο δραστηριοποιούνται επιστημονικές ενώσεις, όπως το National Drama, και εκδίδονται επιστημονικά περιοδικά που προάγουν την έρευνα, όπως τα *Ride: The Journal of Applied Theatre and Performance*, *The Journal of National Drama* κ.α.

Στην Ιρλανδία το θέατρο/δράμα στην εκπαίδευση εντάσσεται στο αναλυτικό πρόγραμμα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από το 1999. Ως τότε, διδασκόταν στο πλαίσιο του μαθήματος της Γλώσσας. Οι διδακτικές ώρες που διατίθενται αυξάνονται ανάλογα με την τάξη. Πρόσφατα, κατατέθηκε η πρόταση αυτές να μειωθούν, γεγονός που έχει προκαλέσει αντιδράσεις. Παράλληλα, θεατρικές τεχνικές χρησιμοποιούνται και στη διδασκαλία άλλων μαθημάτων. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν υφίσταται επίσημα ως διδακτικό αντικείμενο. Παρ' ολ' αυτά, στο προαιρετικό έτος που προβλέπεται στο τέλος του-αντίστοιχου ελληνικού- Λυκείου, υπάρχει μάθημα θεάτρου και χορού. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση διδάσκεται το μάθημα του θεάτρου στην εκπαίδευση σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, απαραίτητα σε όλες τα Παιδαγωγικά Τμήματα πανεπιστημιακών σχολών και κολεγίων.

Τα τελευταία 15 χρόνια, εκτός από πανεπιστημιακά τμήματα και τις ιρλανδικές ενώσεις εκπαιδευτικών, δραστηριοποιούνται όλο και περισσότεροι ανεξάρτητοι φορείς στον τομέα της επιμόρφωσης. Εδώ και ένα χρόνο το Griffith College σχεδίασε ετήσιο πρόγραμμα σπουδών, που θα παρέχει την απαραίτητη παιδαγωγική επάρκεια στους ανεξάρτητους επιμορφωτές.

Η Επιστημονική Ένωση για το Θέατρο/Δράμα στην Εκπαίδευση στην Ιρλανδία (ADEI) διοργανώνει βιωματικά εργαστήρια για εκπαιδευτικούς, παρέχει εκπαιδευτικό υλικό στην ιστοσελίδα της και υλοποιεί προγράμματα Θεάτρου/Δράματος στην Εκπαίδευση για εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης ο σύμβουλος Θεάτρου/Δράματος στην Εκπαίδευση βρίσκεται στη διάθεση των εκπαιδευτικών που χρειάζονται βοήθεια στο σχεδιασμό των μαθημάτων τους, στην εμπύχωση ομάδας, στην παραγωγή μαθητικών θεατρικών παραστάσεων κ.λπ. Το περιοδικό Drama Times πλαισιώνει τις παραπάνω δραστηριότητες.

Στη Νορβηγία το θέατρο/δράμα αποτελεί αυτόνομο διδακτικό αντικείμενο στη βασική εκπαίδευση. Χρησιμοποιείται όμως ως μέθοδος διδασκαλίας σε πολλά μαθήματα, ιδίως στα γλωσσικά και στη λογοτεχνία, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ως μάθημα επιλογής είναι πολύ διαδεδομένο, ιδίως στις τελευταίες τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Πολλά πανεπιστήμια και κάθε παιδαγωγική σχολή περιλαμβάνουν το θέατρο/δράμα στους οδηγούς σπουδών, σε προπτυχιακό και σε μεταπτυχιακό επίπεδο, προετοιμάζοντας έτσι τους εκπαιδευτικούς που θα το διδάξουν στα σχολεία ή όλους όσους θα ασχοληθούν με την έρευνα στο πεδίο αυτό. Το 2012 το Υπουργείο Παιδείας και Έρευνας θα εφαρμόσει εκπαιδευτική μεταρρύθμιση εστιασμένη στο ρόλο του εκπαιδευτικού. Ήδη από το 2009 έχει κατατεθεί συγκεκριμένη πρόταση για τη θέση του θεάτρου/ δράματος στη βασική εκπαίδευση.

Στη Φινλανδία τεχνικές θεάτρου/δράματος χρησιμοποιούνται από εκπαιδευτικούς σε πολλά σχολεία στο πλαίσιο της διδασκαλίας της φινλανδικής γλώσσας. Σε αρκετά σχολεία επίσης, υπάρχει στο πρόγραμμα ως μάθημα επιλογής. Στις τελευταίες τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τα σχολεία προσφέρουν τον τίτλο του Diploma στο Θέατρο/Δράμα στην Εκπαίδευση σε εκατοντάδες μαθητές κάθε χρόνο. Υπάρχουν γύρω στους 2000 εκπαιδευμένους δασκάλους και καθηγητές και δέκα κάτοχοι διδακτορικού τίτλου πάνω στο αντικείμενο. Παρ' ολ' αυτά, μέλη του FIDEA (Finnish Drama/Theatre Education Association), παρά τις επίμονες προσπάθειες τα τελευταία χρόνια, δεν κατόρθωσαν να πείσουν το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού για την αναγκαιότητα να ενταχθεί στο αναλυτικό πρόγραμμα το μάθημα του θεάτρου/δράματος ως υποχρεωτικό. Η πρόταση θα κατατεθεί πάλι την άνοιξη του 2011.

Στις σκανδιναβικές χώρες, δημιουργήθηκε το 1994 το δίκτυο Drama Boreale, με στόχο την εφαρμογή του θεάτρου στην εκπαίδευση και την κατάρτιση επαγγελματιών (ερευνητές, καθηγητές θεάτρου/δράματος, επιμορφωτές) που θα στελεχώσουν αυτή την προσπάθεια. Το δίκτυο οργανώνει κάθε τρία χρόνια επιστημονικό συνέδριο παρέχοντας έτσι ζωτικό χώρο στην έρευνα, τον επιστημονικό προβληματισμό και την ανταλλαγή απόψεων. Άλλες επιστημονικές ενώσεις, όπως η Community of Drama and Theatre in Education Association και το δίκτυο Nordplus, μέσα από προγράμματα ανταλλαγής εκπαιδευτικών και μαθητών, συνεχείς συναντήσεις και συστηματικό σχεδιασμό, έχουν συνεισφέρει στην εδραίωση του θεάτρου/δράματος στην εκπαίδευση. Ανταλλαγές πανεπιστημιακών καθηγητών και συνεργασίες σε επίπεδο μεταπτυχιακών σπουδών μεταξύ πανεπιστημιακών τμημάτων της Νορβηγίας και της Φινλανδίας ενισχύουν τον από κοινού σχεδιασμό της έρευνας στον τομέα αυτό. Ενώσεις με τα επιστημονικά τους περιοδικά συμπληρώνουν και εκδοτικά τις παραπάνω δραστηριότητες.

Στην Τουρκία εφαρμόζεται από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα αυτό που αργότερα ονομάστηκε εκπαιδευτικό δράμα (ή δημιουργικό δράμα) ως μέθοδος διδασκαλίας στα σχολεία μέσα από ασκήσεις δραματοποίησης. Με την πάροδο των δεκαετιών, το εκπαιδευτικό δράμα, και γενικότερα οι θεατρικές τεχνικές, χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία

όλο και περισσότερων αντικειμένων σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, κυρίως στην πρωτοβάθμια. Ταυτόχρονα, ξεκινούν συστηματικά προγράμματα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών από το Υπουργείο Παιδείας της χώρας.

Τομή αποτελεί η δεκαετία του 1980. Από τη μια πλευρά, διασαφηνίζεται η σχετική επιστημονική ορολογία, από την άλλη, ξεκινούν προπτυχιακά, αργότερα και μεταπτυχιακά, προγράμματα εκπαιδευτικού δράματος σε πανεπιστημιακά τμήματα. Για την Τουρκία η ενσωμάτωση και χρήση του εκπαιδευτικού δράματος γίνεται ζωτικό εργαλείο για τον εκδημοκρατισμό της χώρας και τη δημιουργία «νέας γενιάς ανθρώπων, που θα είναι δημιουργικοί, έτοιμοι για το μέλλον και με υψηλές απαιτήσεις από τον ίδιο τους τον εαυτό και το περιβάλλον τους». Το 1990 ιδρύεται ο Σύλλογος Εκπαιδευτικού Δράματος. Διοργανώνονται σεμινάρια και διεθνή επιστημονικά συνέδρια με στόχο την προώθηση και εδραίωση του εκπαιδευτικού δράματος στην εκπαίδευση. Παράλληλα, ο Σύλλογος βρίσκεται σε συνεχή επιστημονικό διάλογο με τις αντίστοιχες ενώσεις της Αγγλίας και της Γερμανίας.

Σήμερα στην Τουρκία το εκπαιδευτικό δράμα διδάσκεται ως αυτόνομο μάθημα στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση, σε ιδιωτικά και δημόσια σχολεία. Επίσης χρησιμοποιείται ως μέθοδος διδασκαλίας ή ως εξωσχολική δραστηριότητα στο πλαίσιο ομίλων. Το μάθημα έχει γίνει υποχρεωτικό σε προπτυχιακό επίπεδο σε όλες τις πανεπιστημιακές σχολές που δίνουν πτυχία Παιδαγωγικής και διπλώματα διδασκαλίας. Επίσης, προσφέρονται προγράμματα master's και διδακτορικά διπλώματα σε αυτό το επιστημονικό πεδίο.

Παρατηρούμε παγκόσμια μια στροφή προς την ευρύτερη παιδευτική αξία του θεάτρου στην τυπική και μη τυπική εκπαίδευση. Από το παραδοσιακό σχολικό θέατρο και τη συνακόλουθη παράσταση κινούμαστε προς την παιδαγωγική πλευρά του θεάτρου και σε κάποιες περιπτώσεις και στην κοινωνική του πλευρά. Μέσα από την αξιοποίηση του θεάτρου στην εκπαίδευση συμμετέχουμε ως εκπαιδευτικοί στην προσπάθεια να αναπτύξουν οι μαθητές και οι νέοι τις δεξιότητες εκείνες που θα τους βοηθήσουν να ανταποκριθούν ενεργά, με δημιουργικό τρόπο, στις συνθήκες μέσα στις οποίες θα κληθούν να ζήσουν. Η δημιουργία είναι μια μορφή παρέμβασης στη σύγχρονη πραγματικότητα. Όπως επεσήμανε ο Augusto Boal στο μήνυμά του για την Παγκόσμια Ημέρα Θεάτρου το 2009, «Είμαστε όλοι ηθοποιοί: το να είσαι πολίτης δεν σημαίνει ότι ζεις σε μια κοινωνία, σημαίνει ότι την αλλάζεις».

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γκόβας Ν. (επιμ.) (2008), *Θέατρο & Εκπαίδευση στο Κέντρο της Σκηνής. Πρακτικά της 6ης Διεθνούς Συνδιάσκεψης για το Θέατρο στην Εκπαίδευση*, εκδ. Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση, Αθήνα.
- Κακουδάκη Τ. (2007), «Θέατρο και εκπαίδευση στα ελληνικά πανεπιστήμια ιδρύματα. Μια πρώτη καταγραφή του αναλυτικού προγράμματος και των δραστηριοτήτων των τμημάτων», *Εκπαίδευση & Θέατρο*, τ. 7, σσ. 54-61.
- Μουλά Ευ. (2006), *Ο τραγικός μύθος της αρχαιότητας για την παιδική ηλικία*, διδ. διατριβή, ΤΕΠΑΕΣ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.
- Πούγχερ Β. (1997), «Το θέατρο στο σχολείο. Παιδαγωγικοί, ψυχολογικοί και θεατρολογικοί προβληματισμοί στη σύγχρονη ευρωπαϊκή εκπαίδευση από τις εθνικές γιορτές και τη μορφωτική πράξη στο δραματοποιημένο παιχνίδι και το ψυχόδραμα», *Κείμενα και αντικείμενα. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα, σσ. 17-75.

- Τσενέ Ν., Λουτριανάκη Β., Περαντωνάκης Α. (2009), «Το θέατρο στα νέα βιβλία του Γυμνασίου», Εκπαίδευση & Θέατρο, τ. 10, σσ. 57-65.